

Paula Karhunen - Mikko Niininen

**Taitealojen ammattikoulutus
- esiselvitys**

Työpapereita - Working Papers 41

Taiteen keskustoimikunta
Tutkimusyksikkö

© Paula Karhunen, Mikko Niinen ja Taiteen keskustoimikunta

ISBN 952-5253-45-7
ISSN 0788-5318

Taiteen keskustoimikunta
Helsinki 2003

Alkusanat

Käsillä oleva raportti on esiselvitys taiteen keskustoimikunnan taidealojen ammatillista koulutusta koskevasta tutkimushankkeesta. Esiselvityksen tarkoituksena on ollut taide- ja kulttuurialan koulutusta kuvaavan tilasto- ja tietokanta-aineiston kartoittaminen sekä taidealan koulutuksen saaneille suoritettavan kyselyn valmistelu. Kyseessä on projektin ensimmäinen julkaisu.

Esiselvityksen yhteydessä tehtiin sähköpostikysely taidealan koulutusta antaville oppilaitoksille. Haluamme kiittää kaikkia kyselyyn vastanneita oppilaitoksia sekä muita tietoa ja neuvoja antaneita henkilöitä. Toivomme, että yhteistyö jatkuu myös projektin seuraavissa vaiheissa. Erityiskiitokset opetusneuvos Maarit Paloselle (OPM), opetusneuvos Marja Hollolle (OPH) ja ylitarkastaja Jukka Katajistolle (OPH) kommenteista, korjauksista ja täsmennyksistä.

Helsingissä, tammikuussa 2003

Tekijät

Paula Karhunen – Mikko Niinen

Taidealojen ammattikoulutus
– esiselvitys

1. Johdanto	1
1.1. Selvityksen tausta ja tavoitteet	1
1.2. Käsitteet ja rajaukset	2
2. Tietolähteet	4
2.1. Painetut julkaisut	4
2.1.1. Säännölliset viranomaisjulkaisut	4
2.1.2. Tutkimukset	5
2.2. Sähköiset dokumentit	6
2.3. Muut aineistot	7
2.4. Aineistojen ongelmat	8
3. Taiteilijoiden koulutus toisella asteella ja ammattikorkeakouluissa	10
3.1. Taidealan ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten määrä	14
3.2. Koulutusjärjestelmän ulkopuoliset taidealan koulut	15
3.3. Määrällisiä tietoja taide- ja kulttuurialan ammatillisesta koulutuksesta	15
3.3.1. Aloituspaikat	15
3.3.2. Koulutukseen hakeneet	17
3.3.3. Opiskelijamäärät	20
3.3.4. Tutkinnot	22
3.4. Koulutuksen järjestäjät, omistuspohja ja rahoitus	24
3.5. Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen	26
4. Kysely taidealan oppilaitoksille – tulokset	27
5. Lopuksi	29
5.1. Paljonko on paljon?	29
5.2. Jatkoselvityksen tarpeet ja toteutus	30
Lähteet	32
LIITTEET	34

1. Johdanto

1.1. Selvityksen tausta ja tavoitteet

Taidealojen koulutuksesta on viime vuosina keskusteltu paljon erilaisissa taidepoliittisissa yhteyksissä¹. Useimmiten keskustelun kohteena on ollut taidealan koulutuksen kasvava volyymi. Erityisesti eri taiteenalojen järjestöissä on oltu huolestuneita taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden kasvavasta määrästä, sillä työpaikkojen ei ole katsottu riittävän kaikille. Varsinaista tutkimus- tai tilastotietoa ei ole kuitenkaan ollut saatavilla riittävän kattavasti tai se on ollut hankalasti tulkittavaa nimenomaan taiteenalojen kannalta. Meneillään olevan tutkimushankkeen taustalla onkin kysymys siitä, millaisista määristä puhutaan kun puhutaan taidealan koulutuksesta. Paljonko on 'paljon' taidealan ammattikoulutuksessa?

Koulutusta seurataan Suomessa tarkasti ja erilaisia mittareita on kehitetty viime vuosina tulosohjauksen myötä paljonkin. Taidealat ovat kuitenkin koulutuksenkin suhteen siinä määrin marginaalisia, että em. mittareista ei aina löydy apua taidealan koulutusta hahmotettaessa. Tästä syystä on katsottu tarpeelliseksi tarkastella taiteilijoiden ammatillista koulutusta yksityiskohtaisemmin erillisessä tutkimushankkeessa. Koska taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä on 1990-luvun puolivälissä tehty selvitykset taideyliopistoista valmistuneista², keskitytään tässä selvityksessä ammattikorkeakouluihin ja toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. *Ammattikorkeakoulut* ovat syntyneet 1990-luvulla ja ne ovat osa korkeakoulujärjestelmää. Yliopistoista poiketen ammattikorkeakoulut suuntautuvat työelämään ja antavat ammatillista korkea-asteen koulutusta. Ammattikorkeakoulujärjestelmän pohjana ovat aiemmin toisen asteen jälkeistä ammatillista koulutusta antaneet oppilaitokset. *Toisen asteen* koulutukseen sisältyvät lukiokoulutus ja ammatilliset perustutkinnot. Ammatillista peruskoulutusta järjestetään ammatillisissa oppilaitoksissa ja tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta³.

Taiteilijoiden ammatillista koulutusta käsittelevän tutkimushankkeen tavoitteena on selvittää toisaalta ammatillisen koulutuksen määrää (opiskelijat, tutkinnot, oppilaitokset) ja toisaalta koulutuksen merkitystä työllistymisen kannalta (sijoittuminen). Tutki-

¹ Koulutusasiat ovat olleet esillä mm. Taisto- ja TAO -toimikuntien työssä. Ks. Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (TAISTO II) muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2000:22. Helsinki: Opetusministeriö, 2000 sekä Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiittiseksi ohjelmaksi. Helsinki: Opetusministeriö, 2002.

² Tutkimukset koskivat neljää taideyliopistoa: Taideteollista korkeakoulua, Teatterikorkeakoulua, Kuvataideakatemiaa ja Sibelius-Akatemiaa. Ks. Karttunen 1994, Karhunen 1994, Karhunen 1996, Karhunen 1998.

³ www.oph.fi

mushanketta suunniteltaessa kävi selväksi, että ennen kuin varsinaisen uuden empiirisen aineiston keräämiseen ryhdytään, tulee selvittää, millaista aineistoa ja tutkimustietoa on jo olemassa. Tästä syystä tutkimushanke päätettiin aloittaa esiselvityksellä. Esiselvityksen kuluessa on keskitytty määrälliseen tarkasteluun. Tavoitteena on ollut löytää vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Kuinka monta eri taidealojen ammatillista/tutkintoon johtavaa koulutusta antavaa oppilaitosta maassamme toimii (vuonna 2002)?
- Kuinka paljon em. oppilaitoksissa on ollut opiskelijoita ja paljonko niissä on suoritettu tutkintoja vuonna 2001/2002?
- Millainen on ollut opiskelija- ja tutkintomäärien kehitys muutaman viime vuoden aikana?
- Millainen on eri taiteenalojen välinen jakauma oppilaitosten, opiskelijoiden ja tutkintojen osalta?

Meneillään olevassa tutkimushankkeessa on siis tarkoitus tarkastella *ammatillista ja tutkintoon johtavaa koulutusta* taidealan näkökulmasta. Tämä aiheuttaa sen, että käytetty terminologia ja rajaukset saattavat poiketa siitä, mitä yleensä on opetusviranomaisten toimesta käytetty. Tarkoituksena ei ole ollut "uudistaa" terminologiaa, vaan pikemminkin ryhmitellä ja nimetä uudelleen koulutusalan aineistoa siten, että se palvelisi mahdollisimman hyvin taidealalla toimivien tarpeita.

Tämän raportin perusaineiston muodostavat olemassa olevat tilastot ja tietokannat, joista on poimittu tietoa ja joita on arvioitu tässä esitetyn tehtävänasettelun kannalta. Lisäksi tietojen täydentämiseksi tehtiin oppilaitoksille pienimuotoinen kysely sähköpostitse (tulosten analyysi luvussa 4, kysymykset liitteessä 1).

1.2. Käsitteet ja rajaukset

Raportissa käsitellään *taidealan* koulutusta. Käsite on suurelta osin identtinen opetusviranomaisten käyttämän termin 'kulttuuriala' kanssa, mutta ei täysin. Kulttuuriala on laajempi käsite kuin siihen sisältyvä taideala. Esimerkiksi konservaattorin, pianonvirittäjän ja musiikkiteknologin koulutusten ei ole tässä yhteydessä katsottu edustavan varsinaisesti taideammattaita, vaikka ne kulttuurialan käsitteen alle kuuluvatkin. Kaikissa tapauksissa kulttuuri- ja taidealaa ei ole kuitenkaan kyetty erottelemaan toisistaan olemassa olevaa tilastoaineistoa käsiteltäessä.

Tässä esiselvityksessä taiteella ja taiteen koulutuksella tarkoitetaan niitä aloja, joiden voidaan katsoa kuuluvan taidepoliittisen tuen piiriin⁴, kuitenkin sillä lisäyksellä, että audiovisuaalinen viestintä on otettu mukaan omana alueenaan. Tämä siitä syystä, että av-koulutukseen sisältyy mm. elokuva, video, äänitys- ym. koulutusta, joka taidehallinnon luokittelussa on hyvin lähellä elokuva-alaa ja mediataidetta. Lisäksi viestinnän koulutus on yksi niistä alueista, joka on kaikilla mittareilla mitattuna kasvanut huomattavasti, ja kysymys tulevasta työllistymisestä on vielä hyvinkin avoin. Tästä syystä se muodostaa erityisen kiinnostavan alueen. *Taidealan koulutuksella* tarkoitetaan tässä siis ammatillista koulutusta, jota annetaan seuraavilla taiteenaloilla:

- AV-viestintä (elokuva, uusmedia jne.)
- Teatteri (ml. sirkus)
- Kuvataide
- Musiikki
- Taideteollisuus (käsi- ja taideteollisuusala, graafinen suunnittelu, muotoilu)
- Tanssi
- Valokuva

Tämän selvityksen ulkopuolelle jäävät taidehallinnon taiteenaloista kirjallisuus, rakennustaide sekä sarjakuva. Kirjallisuuden alalla ei ole sanan varsinaisessa merkityksessä ammatillista koulutusta, vaikkakin sanataiteen tai kirjoittamisen opetusta annetaan mm. kansanopistoissa sekä joissakin yliopistoissa. Rakennustaiteen (arkkitehtuurin) koulutusta annetaan teknillisissä korkeakouluissa. Toisella asteella ja ammattikorkeakouluasteella arkkitehtejä ei kouluteta, näillä koulutusasteilla annetaan koulutusta lähinnä rakennustekniikan alalla. Sarjakuvan varsinaista ammatillista (tutkintoon johtavaa) koulutusta ei ole Suomessa järjestetty, vaikkakin joissakin taidealan kouluissa alaa voi opiskella.

Myös alojen sisällä on jouduttu tekemään rajausta. Näin on ollut erityisesti taideteollisuuden osalta. Silloin kun raportissa käsitellään nimenomaan taidealaa – laajemman kulttuurialan sijasta – on taideteollisuuden osalta jätetty artesaanikoulutus pois. Tämä siitä syystä, että suurin osa koulutuksesta suuntautuu käsityöalalle, ei varsinaisesti taidealan ammattiin siten kuin se tässä tutkimuksessa on määritelty. Artesaanikoulutuksen sisällyttäminen taidealaan kasvattaisi taideteollisuuden alaa kohtuuttoman suureksi verrattuna siihen, mitä se taidealojen kokonaisuudessa on. On selvää, että tällainen rajaus

⁴ Elokuvataide, kirjallisuus, kuvataide, näyttämötaide, rakennustaide, säveltaide, taideteollisuus, tanssitaide, valokuva, mediataide, sirkustaide, sarjakuva.

tekee vääryyttä joillekin yksittäisille henkilöille, jotka tekevät taiteellista työtä artesaanin koulutustaustalla. Tässä selvityksessä rajausta ei ole kuitenkaan missään tapauksessa arvottava, vaan ainoastaan käytännöllinen.

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan koulutusta, joka johtaa ammatilliseen perustutkintoon. Näin ollen taiteen perusopetus, taidekasvatus ja vapaa sivistystyö eivät ole tässä selvityksessä mukana. Tutkimus kohdistuu ennen kaikkea sellaiseen koulutukseen, josta voidaan olettaa valmistuvan ammatillaisia eri taiteenalojen työmarkkinoille. Samasta syystä aikuiskoulutus on suljettu tutkimuksen ulkopuolelle, sillä aikuis- ja täydennyskoulutuksessa olevat ovat pääasiassa jo ammatissa tai työmarkkinoilla toimivia henkilöitä.⁵

Oppilaitoksista on otettu mukaan kaikki sellaiset toisen asteen ja ammattikorkeakouluasteen oppilaitokset, joissa annetaan ammatillista koulutusta yllämainituille aloille. Sen sijaan esim. kulttuurituottajia tai vastaavia kouluttavat oppilaitokset on jätetty pois, sillä vaikka kulttuurituottaja toimiikin hyvin lähellä taidealaa (välittäjänä) ei sitä kuitenkaan yleisesti pidetä varsinaisesti taideammattina⁶. Myös ns. erityiskoulut (esim. vammaisille tarkoitettut) jätetään tutkimuksen ulkopuolelle.

2. Tietolähteet

2.1. Painetut julkaisut

2.1.1. Säännölliset viranomaisjulkaisut

Perustiedot koulutuksesta löytyvät Tilastokeskuksen julkaisemasta *Oppilaitostilastot 2001* julkaisusta. Eri kouluasteiden oppilasmäärien lisäksi teos sisältää tietoa mm. uusista opiskelijoista, opiskelun aikaisesta työssäkäynnistä sekä sijoittumisesta työelämään. Tilastokeskuksen toinen säännöllinen julkaisu *Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2001* sisältää oppilaitosten yhteystiedot. Osa Tilastokeskuksen julkaisujen tiedoista on löydettävissä hieman eri muodossa myös Opetushallituksen www-sovelluksista.

Opetushallitus julkaisee vuosittain koulutusoppaita, joista *Koulutusopas peruskoulun jälkeiseen koulutukseen* ja *Ammattikorkeakoulujen valintaopas* sisältävät uusimman ja

⁵ Koska kyseessä on tutkintoon johtavaa koulutusta kartoittava selvitys, on ns. vapaa koulutuksen kenttä (kansanopistot, tutkintojärjestelmän ulkopuoliset taidekoulut) jätetty tässä selvityksessä vain lyhyelle maininnalle. Tämä koulutussektori ja sen vaikutukset ammatillaisten määrän kehittymiseen edellyttävät erillistä selvitystä.

⁶ Kulttuurituottajia koulutetaan kolmessa oppilaitoksessa (HUMAK, Seinäjoen amk, Yrkeshögskolan Sydväst).

ajantasaisimman painetun tiedon kyseisenä vuonna alkavasta koulutuksesta, lyhyen koulutuksen kustakin alasta sekä tiedot koulutuksen järjestäjistä. *Ammattikorkeakouluopinnot* -julkaisu ilmestyy joka toinen vuosi ja se sisältää yleistä tietoa ammattikorkeakouluopinnoista.

2.1.2. Tutkimukset

Koulutuksen ja sen vaikutusten tutkimus on Suomessa melko laajaa, mutta taide- tai kulttuurialan koulutusta koskevalla tutkimuksella on ollut siinä melko vähäinen osuus.

Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus teki vuonna 2000 laajan kyselytutkimuksen korkeakoulu- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden asemasta⁷. Vastaajia tutkimuksessa oli hieman yli kaksi tuhatta ja kysymykset koskivat asumista, opintoja, taloudellista tilannetta, työssäkäyntiä, kansainvälistä vaihtoa sekä vanhempien sosioekonomista asemaa. Eri koulutusaloihin viitataan tutkimuksessa kuitenkin vähän, pääasiassa vertailua tehdään ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen/korkeakoulujen välillä sekä alueellisesti.

Otus on julkaissut myös Rosa Lehtosen ammattikorkeakouluopiskelijoista tekemän tutkimuksen⁸. Tutkimuksessa selvitettiin niin ikään opiskelijoiden sosiaalista ja taloudellista tilannetta sekä kartoitettiin ammattikorkeakouluissa virinnyttä opiskelijakulttuuria. Vastanneita opiskelijoita tutkimuksessa oli kaikkiaan 571 (vastausprosentti 49). Vertailun kohteena olivat eri koulutusalat sekä oppilaitokset, mutta kulttuurialan otos tutkimuksessa oli johtopäätösten tekemisen kannalta pieni.

Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa (RUSE) on tehty useita ammattikorkeakouluja käsitteleviä tutkimuksia, joissa on tutkittu mm. ammattikorkeakoulua osana suomalaista koulutusjärjestelmää, korkeakoulutukseen valikoitumista sekä opiskelua ja ammatillaiseksi kasvamista. Parhailaan koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa on meneillään kulttuurialan koulutusta ja kulttuurin uusia uria kartoittava tutkimus. Tutkimuksessa tarkastellaan ammattikorkeakoulussa kulttuurialan koulutuksen saaneita lähinnä itsensä työllistämisen näkökulmasta ja sen aineisto perustuu kyselyyn.⁹

Toisen asteen ammatillista koulutusta on tutkittu vähemmän ja kulttuurialojen koulutusta tuskin lainkaan. Koulutusta yleisesti (ml. toinen aste) on kuitenkin eri taiteenalo-

⁷ Lempinen – Tiilikainen 2001.

⁸ Lehtonen 1999.

⁹ Ahola – Honkanen 2002, ks. <http://www.utu.fi/ruse/projektit/kult.html>. Mukana tutkimuksessa on 7 kulttuurialalle kouluttavaa ammattikorkeakoulua.

jen osalta käsitelty erillisselvityksissä. Vastikään on ilmestynyt musiikin ammatillisen koulutuksen tarvetta ja tilaa selvittäneen opetusministeriön työryhmän muistio¹⁰. Chydenius-instituutissa puolestaan on meneillään projekti, jonka tarkoituksena on selvittää erityisesti kevyen musiikin koulutustarpeita 5 –10 vuoden tähtämellä¹¹. Vuonna 2001 ilmestyi opetushallituksen arviointi käsi- ja taideteollisuusalan koulutuksesta, jossa käytiin läpi mm. koulutuksen tarjontaa ja valmistuneiden sijoittumista työelämään¹².

Vuosina 1996 – 1999 toteutettiin opetushallituksessa ammatillisen koulutuksen määrällisten koulutustarpeiden ennakointiprojekti (MITENNA). Projektin tarkoituksena oli hankkia ennakoinnissa tarvittava tilastoaineisto, luoda laskentamalli sekä tuottaa työelämän tarpeista lähtevä koulutustarve-ennuste. Projektin yhteydessä toteutettiin myös erillisselvityksiä, joista yksi oli selvitys graafisen ja viestintäalan koulutustarpeesta.¹³

Lisäksi muutamat oppilaitokset ovat tehneet itse tai teettäneet selvityksiä ja tilastoja. Niin ikään oppilaitosten vuosikertomuksissa on usein esitelty koulutukseen liittyviä tilastollisia mittareita.

2.2. Sähköiset dokumentit

Keskeisimmät ammatillisen koulutuksen tilastotietoa sisältävät tietokannat ovat OPTI ja AMKOTA. OPTI on Opetushallituksen tietokanta, joka sisältää tietoa toisen asteen koulutuksesta. AMKOTA puolestaan on Opetusministeriön ylläpitämä tietokanta, johon on kerätty tilastotietoja ammattikorkeakoulujen toiminnasta.

OPALA on ammattikorkeakoulujen ja opetusministeriön yhteinen opiskelijapalautteen koontijärjestelmä. Sen avulla kootaan ajantasaista tietoa ammattikorkeakouluista valmistuvien työllistymisestä sekä palautetta koulutuksen onnistumisesta. Tällä hetkellä käytössä oleva OPALA -aineisto on vuodelta 2001 ja siinä on kartoitettu valmistuneiden sijoittumista noin vuoden kuluttua valmistumisesta¹⁴.

¹⁰ Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio 2002. Opetusministeriö.

¹¹ Kevyen musiikin koulutustarveselvitys, ks. Chydenius-instituutti:
<http://www.chydenius.fi/tutkimus/kevyenmusiikin.html>

¹² Hollo, M. et al. 2001.

¹³ www.oph.fi: Ammatillisen koulutuksen määrällinen ennakointi MITENNA.

¹⁴ Tietokanta on [www.muodossa](http://www.muodossa.fi), mutta sen raportti-toiminto ei ole toistaiseksi toiminnassa, joten aineiston käyttökelpoisuudesta ei voida vielä tehdä johtopäätöksiä.

Opetushallituksen www-sivuilla ovat sähköisessä muodossa koulutusoppaiden lisäksi opetustoimen valtionosuussovellus (yksikköhinnat), opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusrekisteri (rahoitus), opetustoimen perustietosovellus (oppilasmäärätilastot) sekä kustannusraportointi (kustannustilastot). Viimeksi mainitut ovat varsin keskeisiä lähteitä esimerkiksi rahoitustietojen sekä toisen asteen oppilasmäärien suhteen.

Tilastokeskuksen maksullisesta sijoittumispalvelusta on mahdollista saada tietoja tutkinnon suorittaneiden työllistymisestä, työttömyydestä sekä työnantajista. Sijoittumispalvelussa on tilastoja ammatillisesta toisen asteen koulutuksesta, ammattikorkeakouluista, yliopistoista sekä työvoiman alueellisesta tarjonnasta. Em. tiedot esitetään pääasiassa koulutuksen järjestäjän mukaan. Lähdeaineistona sijoittumispalvelussa ovat Tilastokeskuksen henkilö pohjaisten rekistereiden tiedot (esim. tutkintorekisteri, väestötietojärjestelmä, verohallinnon rekisterit, palvelussuhde- ja eläkerekisterit jne.). Sijoitumistiedot lasketaan 3,5 vuotta aiemmin valmistuneiden ryhmälle.

Oppilaitosten omilla kotisivuilla on tietoa koulutusohjelmista ja niiden suuntautumisvaihtoehdoista. Kaikilla kulttuurialan koulutusta antavilla oppilaitoksilla on www-sivut, mutta varsinaista tilastotietoa koulun toiminnasta niiltä löytyy yllättävän vähän, ottaen huomioon sen mahdollisuudet esimerkiksi koulun mainonnassa.

2.3. Muut aineistot

Koulutuskysymyksiä arvioivat myös opetusministeriön alaisuudessa toimivat eri koulutusalojen koulutustoimikunnat. Taideoilla näitä koulutustoimikuntia on kaksi: taide- ja kulttuurialan koulutustoimikunta sekä musiikki-, teatteri- ja tanssialan koulutustoimikunta. Sen sijaan esimerkiksi kuvataiteella ei ole omaa koulutustoimikuntaa¹⁵. Koulutustoimikuntien tehtävänä on antaa suosituksia ja tehdä koulutusta koskevia arvioita. Koulutustoimikunnat antavat vuosittain katsaukset omilta aloiltaan. Viimeisissä katsauksissa vuoden 2002 alussa keskityttiin ennen kaikkea ko. alojen työllisyyteen.¹⁶

Yhtenäistä kansainvälistä tutkimustietoa pyritään tuottamaan mm. Euroopan Unionin puitteissa. Esimerkkinä tästä on Eurybase –tietokanta, joka sisältää kuvauksen EU-maiden koulutusjärjestelmistä. Lisäksi kansainvälisistä tietokannoista kannattaa mainita CPRO, johon on kerätty kulttuuripolitiikan tutkimustietoa (Cultural Policy Research Online) ja ACRONIM (Arts & Cultural Research ON-line International Matrix) sekä

¹⁵ Valtion kuvataidetoimikunta ehdotti vuonna 2002 kyseisen koulutustoimikunnan perustamista opetusministeri Raskille toimittamassaan muistiossa.

¹⁶ http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/90Koulutustoimikuntien_katsaukset.pdf.

taidehallinnon ja yliopistojen tietokannat. Vertailuaineistoa ulkomaisista tutkimuksista on kuitenkin saatavissa niukasti. Osittain tämä johtuu koulutusjärjestelmien erilaisuudesta sekä muutoksista, jotka tapahtuvat eri aikaan eri puolilla Eurooppaa. Myös tutkimustarve on erilainen eri maissa.

2.4. Aineistojen ongelmat

Suurin ongelma olemassa olevassa aineistossa on riittävän tarkkojen ja yksityiskohtaisten tietojen saaminen opiskelijamääristä, kustannuksista, valmistuneiden määrästä ja sijoittumisesta koulutusohjelmittain (ja/tai suuntautumisvaihtoehdoittain). Sekä ammattikorkeakoulujen että toisen asteen oppilaitosten osalta yksi huomattava puute tämän selvityksen kannalta on se, ettei aineisto vastaa siihen kysymykseen, kuinka moni opiskelee tai valmistuu **taidealalle**. Vaikka koulutusohjelmittain koottuja tietoja olisikin, ne eivät aina ole riittävän yksityiskohtaisia taiteenalojen kannalta, sillä koulutusohjelmat saattavat olla yhdistelmiä kuten esimerkiksi *kuvataiteen ja viestinnän* koulutusohjelma, *kuvataiteen ja muotoilun* koulutusohjelma, *tanssin ja teatterin* koulutusohjelma. Myös *kuvallisen ilmaisun* koulutusohjelma saattaa sisältää taidealan opetusta, mutta koulutusohjelman nimi ei vielä kerro, onko kyseessä kuvataiteilijan, graafisen suunnittelijan, valokuvaajan vai mahdollisesti jonkin muun alan ammattilaisten koulutus.

Koulutusalan tilastoista ja tietokannoista ei aina löydy vastausta tutkimuksen peruskysymyksiin (kuinka paljon ja millä aloilla?) myöskään oppilaitosten määrän osalta. Epäselvyyttä syntyy esimerkiksi siksi, että monilla ammattikorkeakouluilla on useita koulutusyksiköitä eri paikkakunnilla (esim. Seinäjoen amk, DIAK), joten ammattikorkeakoulun nimi ei vielä välttämättä kerro alueellisesta sijoittumisesta tai koulutusyksiköiden määrästä mitään. Lisäksi koulutusasteiden väliset rajat ovat siinä mielessä hämärät, että samalla ylläpitäjällä voi olla toisen asteen ja ammattikorkeakouluasteen koulutusta jopa fyysisesti samassa rakennuksessa, mutta kyse on kuitenkin erillisistä oppilaitoksista (koulutusyksiköistä). Tarkkojen tietojen saaminen käy hankalaksi, kun tiedot on koottu yhteen koulutuksen järjestäjän nimellä.

Myös sijoittumistiedoissa on puutteita tämän tutkimushankkeen näkökulmasta. Ammattikorkeakoulujen sijoittumistietoja kerätään OPALAAan, mutta tietoja ei ole käytettävissä kaikkien oppilaitosten osalta. OPALA-tiedotkin käsittelevät kulttuurialaa yhtenä kokonaisuutena. Tilastokeskuksen maksullisesta *sijoittumispalvelusta* saa tietoa tutkinnon suorittaneiden sijoittumisesta. Palvelun maksullisuus estää tarkastelemasta

sitä tässä yhteydessä perinpohjin. Tilastokeskuksen verkkosivuilla olevan kuvauksen perusteella voi kuitenkin päätellä, että taiteilijoiden kohdalla ongelmallisiksi muodostuvat erityisesti pääasiallisen työllisen toiminnan kuvaamiseen liittyvät käsitteet. Esimerkiksi työllisiksi on määritelty palkansaaajat ja yrittäjät (jälkimmäinen YEL -maksujen ja yrittäjärekisterin perusteella). Tämä määrittely saattaa sulkea ulkopuolelle esimerkiksi esittävän taiteen freelance-edustajia tai sellaisia vapaita taiteilijoita, jotka eivät toimi virallisesti yritysmuodossa, eivätkä maksa itselleen yrittäjäeläkettä. Lisäksi työllistymisen käsite sisältää kaikenlaisen työllisyyden riippumatta siitä, toimiiko valmistunut koulustaan vastaavissa tehtävissä vai ei. Tällöin jää auki tärkeä kysymys: **mille aloille ja mihin ammatteihin** taiteellisen ammattikoulutuksen saaneet henkilöt työllistyvät? Tuuleeko heistä ammattitaiteilijoita?

Myös taiteilijoiden työttömyyden selvittäminen on sijoittumispalvelun tietojen pohjalta hankalaa, sillä työttömiksi on määritelty henkilöt, jotka ovat ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi. Koska kaikki taiteellisen koulutuksen saaneet eivät ilmoittaudu työttömiksi työnhakijoiksi seuraa tästä tilastollisia vääristymiä taiteilijoiden osalta¹⁷. Esimerkiksi freelancereita koskevat tiedot saattavat siten vinoutua todellisuutta huomponpaan suuntaan (ei katsota työllistyväksi koska työ satunnaista) ja vapaiden taiteilijoiden (esim. kuvataiteilijat) osalta todellisuutta parempaan suuntaan (on työllistynyt, koska ei ole ilmoittautunut työttömäksi). Ongelmia taiteilijoiden työllisyyden selvittämisessä aiheuttaa myös se, että työllinen työvoima on luokiteltu yleisen toimialaluokituksen mukaan, josta puuttuu kulttuuri itsenäisenä toimialana.¹⁸

Yksi ongelma aineistoissa on se, että eri määritelmistä johtuen tilastotiedot saattavat poiketa toisistaan paljonkin. Seuraavassa taulukossa on kuvattu olemassa olevien tilastotietojen poikkeavuuksia saman asian kuvaamisen osalta. Tiedot eivät sinänsä ole minkään lähteen osalta "väärin", ne vain todennäköisesti kuvaavat hieman eri asioita.

Tärkeintä olisikin tietojen käyttäjän ja lukijan kannalta mahdollisimman tarkka dokumentointi siitä, millaisia luokituksia ja rajauksia tilastotietoihin sisältyy. Kuten alla olevasta käy ilmi, esimerkiksi kulttuurialan opiskelijamääristä voidaan esittää tietoja, joissa on jopa tuhannen henkilön ero.

¹⁷ Taiteilijoiden halukkuutta ja mahdollisuuksia ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi vähentää mm. se, että työvoimatoimistoilla ei juurikaan ole tarjolla taidealan (esim. kuvataiteilijan, tanssijan) töitä. Työttömyystukea saadaksesen henkilön tulee olla työmarkkinoiden käytettävissä. Mikäli hänen katsotaan työllistyvän omassa työssään, tämä ehto ei täyty. Ks. Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (TAISTO II) muistio 2000. Sinänsä sijoittumispalvelussa käytetty määritelmä on järkevä ja lähes ainoa mahdollinen, mutta hankalasti sovellettavissa taiteilijoihin.

<i>Lähde</i>	<i>AMK -opiskelijoita kulttuurialalla vuonna 2000</i>
Opetushallitus	8 072
Tilastokeskus	7 068
Opetusministeriö/AMKOTA	7 118

3. Taiteilijoiden koulutus toisella asteella ja ammattikorkeakouluissa

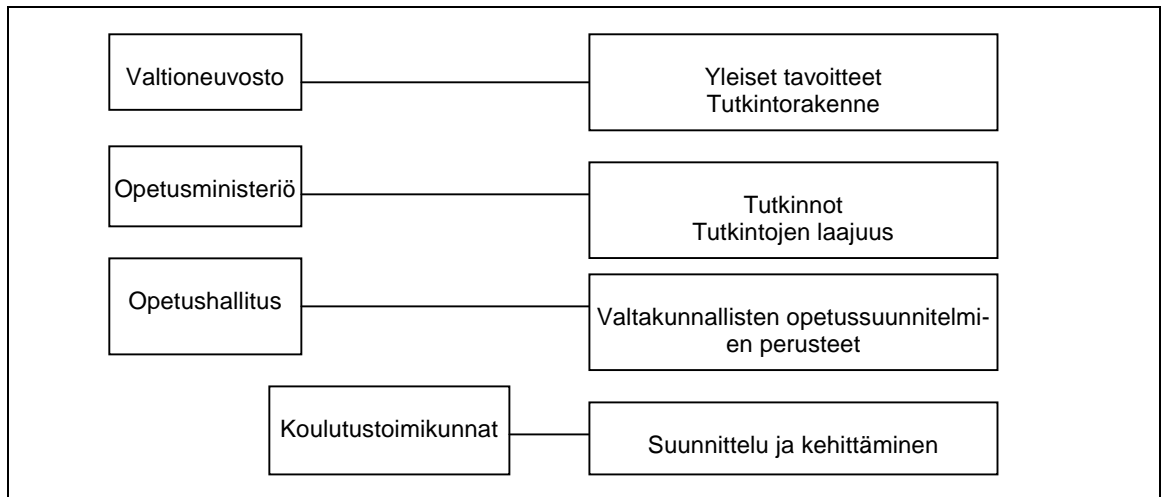
Suomessa taiteilijoiden ammatillisella koulutuksella on pitkät perinteet. Useilla taiteenaloilla ammatillinen koulutus on aloitettu jo 1800-luvulla tai 1900-luvun ensi vuosikymmeninä.¹⁹ Taidealan ammatillista koulutusta annetaan Suomessa neljässä taideyliopistossa (Teatterikorkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu), Lapin yliopistossa (taiteiden tdk), Tampereen yliopistossa (näyttelijäntutkimuslaitos), teknillisissä korkeakouluissa (arkkitehdit) sekä ammattikorkeakouluissa ja toisella asteella.

Kulttuuri- ja taidealan koulutus on käynyt läpi suuria muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Yksi keskeinen muutos on ollut ammattikorkeakoulujen syntyminen, joka on johtanut mm. koulutustason nousuun, kuten uudistuksen tavoitteena olikin. Lisäksi ammattikorkeakoulu-uudistuksesta on seurannut oppilaitosten organisatorisia muutoksia. Nämä ovat aiheuttaneet sen, että voi olla vaikeaa jäljittää, mitä toimintaa ja millä nimellä missäkin oppilaitoksessa on minäkin vuonna järjestetty. Lisäksi eri nimillä toimineiden oppilaitosten ja eri tutkintojärjestelmiin perustuvan koulutuksen esittäminen kattavasti on hankalaa. Tutkintojärjestelmän uudistaminen usein ikään kuin "nollaa" tilanteen ja saman alan koulutusta eri nimisenä tutkintona ei aina oteta mukaan esimerkiksi tilastointiin.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen päätöksenteosta ja kehittämislinjoista vastaavat valtioneuvosto, opetusministeriö, opetushallitus sekä eri alojen koulutustoimikunnat seuraavasti:

¹⁸ <http://www.stat.fi/tk/he/kjt/luokitukset.html#toimiala>. Kulttuuriala sisältyy eri toimialaluokkiin, joten sitä ei saa erilleen omana kokonaisuutenaan. Toisaalta taiteilijat työllistyvät muillakin kuin kulttuurin toimialoilla (esim. teolliset muotoilijat teollisuudessa), joten erillinen toimialakaan ei vielä sinänsä kertoisi tilannetta kokonaisuudessaan.

¹⁹ Ks. esim. Suomalaisen ammattikasvatuksen historia.

Koottu lähteestä : www.oph.fi

Opetusministeriö antaa koulutuksen järjestämisluvan, johon sisältyvät koulutusalat sekä kokonaisopiskelijamäärä. Järjestämisluvan puitteissa koulutuksen järjestäjät voivat suunnata koulutusta haluamallaan tavalla työelämän tarpeiden mukaan²⁰. Toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia on Suomessa noin 200 lähteestä riippuen ja näistä kulttuurialan koulutusta antavia 77.²¹ Uusimman toisen asteen tutkintojärjestelmän (2001 lähtien) mukaan kulttuurialan peruskoulun jälkeinen ammatillinen koulutus jakautuu neljään perustutkintoon, joita ovat käsi- ja taideteollisuusala, viestintä- ja kuvataideala, teatteri- ja tanssiala sekä musiikkiala.

Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinnossa on kolme koulutusohjelmaa: esine-suunnittelun ja -valmistuksen koulutusohjelma, tekstiilin ja vaatetuksen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelma sekä ympäristön suunnittelun ja rakentamisen koulutusohjelma. Tutkintonimike on artesaani. *Viestintä- ja kuvataideala* jakautuu audiovisuaalisen viestinnän koulutusohjelmaan (tutkintonimike media-assistentti) ja kuvallisen ilmaisun koulutusohjelmaan (ei tutkintonimikettä). *Musiikkialan* perustutkinnossa on kaksi koulutusohjelmaa: muusikon koulutusohjelma sekä soitinhuollon ja musiikin teknologian koulutusohjelma. Muusikon koulutusohjelman tutkintonimikkeitä ovat kirkkomuusikko, laulaja, säestäjä sekä yhtye-/orkesterimuusikko. Soitinhuollon ja musiikin teknologian koulutusohjelman tutkintonimikkeitä ovat pianovirittäjä ja musiikkiteknologi. *Teatteri- ja tanssialan* perustutkinnon ainoa koulutusohjelma on tanssijan koulutusohjelma, jonka tutkintonimike on tanssija.

²⁰ www.oph.fi

²¹ www.edu.fi/koulut. Kulttuurialan opetusta antavien oppilaitosten osuus on siis lähes 40 %, mutta opiskelijoiden ja tutkintojen osuus kulttuurialalla on huomattavasti pienempi (alle 10 %). Ks. esim. luku 3.3.3., taulukko 5.

Ammattikorkeakouluja on kaikkiaan 29, joista kulttuurialan koulutusta antavia 24. Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnon voi suorittaa kymmenessä koulutusohjelmassa, mikäli koulutusohjelmien lukumäärä lasketaan tutkintonimikkeiden mukaan. Näiden lisäksi on olemassa erillinen kulttuuripalvelujen koulutusohjelma, jonka tutkintonimike on vielä avoin. *Muotoilun koulutusohjelman* tutkintonimike on joko artonomi (AMK) tai muotoilija (AMK)²². Perinteisemmän muotoilijakoulutuksen lisäksi Hämeen ammattikorkeakoulussa voi opiskella myös ohjaustoiminnan koulutusohjelmassa, joka kouluttaa kädentaitojen ja toiminnallisten menetelmien ohjaajia. Suuntautumisvaihtoehtoja muotoilun koulutusohjelmassa ovat erilaiset materiaalit, kuten keramiikka, lasi tai koru- ja hopeamuotoilu, sekä tuotemuotoilun vaihtoehdot, kuten kalustemuotoilu, pakkausmuotoilu tai teollinen muotoilu. Myös erilaisten vaate- ja jalkinesuunnittelun ja -muotoilun suuntautumisvaihtoehdot ovat mahdollisia. Varsinaisen *vaatetusalan* koulutusohjelman tutkintonimike on vestonomi (AMK).

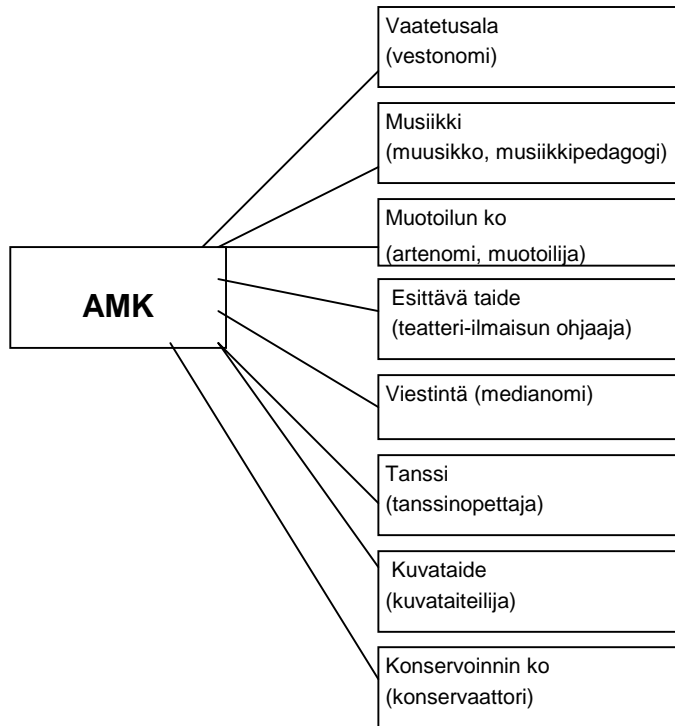
Medianomi (AMK) on *viestinnän* koulutusohjelman tutkintonimike²³. Viestinnän koulutusohjelmien suuntautumisvaihtoehdot ovat hyvin moninaiset elokuva- ja tv-ilmmaisusta sähköiseen journalismiin ja uusmediaan. *Kuvataiteen* koulutusohjelman tutkintonimike on kuvataiteilija (AMK). Suuntautumisvaihtoehtoja kuvataiteilijalle ovat mm. maalaustaide, kuvanveisto, taidegrafiikka, mediataide sekä ympäristötaide. *Konservoinnin* koulutusohjelmassa suuntautumisvaihtoehtona voi olla esimerkiksi rakennuskonservointi. Tutkintonimike koulutusohjelmassa on konservaattori (AMK).

Musiikkiala jakautuu kahteen koulutusohjelmaan. Muusikon (AMK) koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehtoja ovat mm. orkesteri- ja kamarimuusikko, säestäjä/korrepetiittori, esittävä musiikki ja kirkkomusiikki. Musiikkipedagogi (AMK) erikoistuu musiikin opettamiseen ja valittavana on erilaisia musiikkikasvatuksen suuntautumisvaihtoehtoja. Teatteri-ilmaisun ohjaajia (AMK) valmistuu *Esittävän taiteen* koulutusohjelmassa. Suuntautumisvaihtoehtoja ovat mm. käsikirjoittaja-ohjaaja, esiintyjä, nukketeatteri sekä musiikkiteatteri. Turun ammattikorkeakoulussa on lisäksi mahdollista suuntautua sirkusalalle. *Tanssialan* ammattikorkeakoulututkinnon tutkintonimike on tanssinopettaja (AMK). Tanssinopettajan koulutusohjelmassa suuntautumisvaihtoehtoja ovat klassisen baletin opettaja, tanssikasvatus, kansantanssi sekä kilpa- ja seurataanssin suuntautumisvaihtoehdot.

²² Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulussa artonomiksi voi valmistua taideteollisuuden koulutusohjelmasta ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa restauroinnin koulutusohjelmasta.

²³ Myös kulttuurituotannon koulutusohjelman tutkintonimike on medianomi. Arcada-Nylands yrkeshögskola antaa viestinnän koulutusta mediakulttuurin koulutusohjelmassa, mutta tutkintonimike on sama.

KULTTUURIALAN KOULUTUS TOISELLA JA AMMATTIKORKEAKOULU -ASTEELLA

3.1. Taidealan ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten määrä

Taidealan ammatillisesti suuntautunutta koulutusta annetaan kaikkiaan 74 oppilaitoksessa, kun taideyliopistot (4), erityiskoulut (6) ja pelkästään artesaaneja kouluttavat toisen asteen oppilaitokset (20) jätetään pois. Oppilaitokset jakautuvat koulutusasteen ja koulutettavan (taiteen)alan mukaan taulukon 1 mukaisesti. Eniten on käsi- ja taideteollisuusalan sekä av-viestinnän koulutusta antavia oppilaitoksia²⁴. Sellaisia oppilaitoksia, jotka antavat koulutusta useammalla kuin yhdellä taiteen alalla on kaikkiaan 48 ja vain yhden taiteen alan koulutusta antavia 26 (ks. taulukko 2).

Taulukko 1. Taidealan ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten/koulutusyksiköiden lukumäärä 2002 (N = 74)

	Koulutusta antavien koulutusyksiköiden lkm*		
	Toinen aste	AMK	Yhteensä
Valokuva	4	1	5
Esittävä taide/teatteri	2	4	6
Tanssi	5	2	7
Kuvataide	7	8	15
Musiikki	15	10	25
AV-viestintä	33	17	50
Käsi- ja taideteollisuus**	32	21	53

* Sisältää päällekkäisyyksiä, sillä yhdessä oppilaitoksessa voidaan antaa useamman alan koulutusta.

** Sis. muotoilu, graafinen suunnittelu.

Taulukko 2. Toisen asteen ja ammattikorkeakoulu -asteen oppilaitokset 2002 (N = 74)

	Toinen aste	AMK	Yhteensä
Monialaisia oppilaitoksia	30	18	48
Yhden taidealan oppilaitoksia	21	5	26
<i>Yhteensä</i>	<i>51</i>	<i>23</i>	<i>74</i>

²⁴ Taidealan määrittelyn mukaisesti käsi- ja taideteollisuusala ei sisällä artesaaneja.

3.2. Koulutusjärjestelmän ulkopuoliset taidealan koulut

Edellä mainittujen oppilaitosten lisäksi taidealan koulutusta annetaan myös varsinaisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella. Useimmiten tämä koulutus on tarkoitettu harrastajille ja vaikka se olisikin sisällöllisesti lähellä ammatillista koulutusta, ko. oppilaitoksissa ei voi suorittaa ammatillista tai muuta tutkintoa. Esimerkiksi kansanopistoissa annettava koulutus on pääsääntöisesti vain alan ammatillisiin opintoihin valmentavaa. Suomen Kansanopistoyhdistyksessä on jäsenenä kaikkiaan 92 kansanopistoa. Näistä 41:ssä annetaan taidealalle valmentavaa koulutusta. Kansanopistojen yleisimpään taidekoulutustarjontaan kuuluvat kuvataiteen (runsas 40 % taidealan kansanopistoista) ja esittävän taiteen opinnot. (Luettelo taidealalle kouluttavista kansanopistoista liitteessä 2).

Kuvataiteen alalla koulutusjärjestelmän ulkopuolisia oppilaitoksia ovat myös mm. Limingan Taidekoulu²⁵, Taidekoulu Maa, Pohjoismainen Taidekoulu, Porin Taidekoulu ja Vapaa Taidekoulu. *Teatterialalla* on myös muutama yksityinen koulu, joissa annetaan näyttelijäntyön opetusta (Tampereen Komediateatteri, Teatterilaboratorio ECS, Musiikkiteatteri-ilmaisun koulu Musti Oy). Visuaaliviestinnän Instituutissa Tampereella voi suorittaa *valokuvaajan* ammattitutkinnon. *Kirjallisuudessa* ei ole varsinaista ammatillista koulutusta, mutta erilaiset kirjoittajakoulut tarjoavat alan opetusta ja joissakin oppilaitoksissa voi suorittaa mm. yliopistollisia arvosanoja (esim. Oriveden opisto).

3.3. Määrällisiä tietoja taide- ja kulttuurialan ammatillisesta koulutuksesta

3.3.1. Aloituspaiikat

Sekä tulevaa koulutustarvetta että koulutuksen volyymia tarkastellaan usein aloituspaikkamäärien perusteella. Aloituspaiikka -mittari ei kerro niinkään työmarkkinoille tulevien volyymista, vaan viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien koulutustarvetta koskevista näkemyksistä, jotka usein pohjautuvat työmarkkinoita koskeviin selvityksiin. Kuten taulukoista 3 ja 4 käy ilmi, kulttuurialan aloituspaikkojen määrä on kokonaisuudessaan lisääntynyt vuosien 2000 ja 2003 välillä niin ammattikorkeakoulu- kuin toisella asteellakin. Tosin joissakin koulutusohjelmissä aloituspaikat ovat vähentyneet ja lisäksi setkin vaihtelevat koulutusohjelmittain. Eniten aloituspaikat ovat lisääntyneet kyseisten vuosien aikana viestintä- ja kuvataidealalla.

²⁵ Limingan taidekoulussa annetaan myös sarjakuvan opetusta.

Taulukko 3. Aloituspaiikat kulttuurialan ammattikorkeakoulutuksessa 2000 – 2003

	2000	2001	2002	2003	Kasvu -% 2000 – 2003	Vuosikasvu % (ka)
Käsi- ja taideteollisuusala	626	643	657	630	1 %	0,3%
Viestintä- ja kuvataideala	783	881	881	908	16 %	5,2%
Musiikkiala	438	428	377	393	- 10 %	-3,3%
Teatteri- ja tanssiala	88	78	120	108	23 %	10,8%
Kulttuuriala yhteensä	1935	2030	2035	2039	5 %	1,8%
Kaikki alat	24 093	24 230	24 752	24 440	1,4 %	0,5%

Lähde: OPTI –tietokanta, <http://www.oph.fi/kehittaminen/koulutustoimikunnat/>

Taulukko 4. Aloituspaiikat kulttuurialan toisen asteen koulutuksessa 2000 – 2003

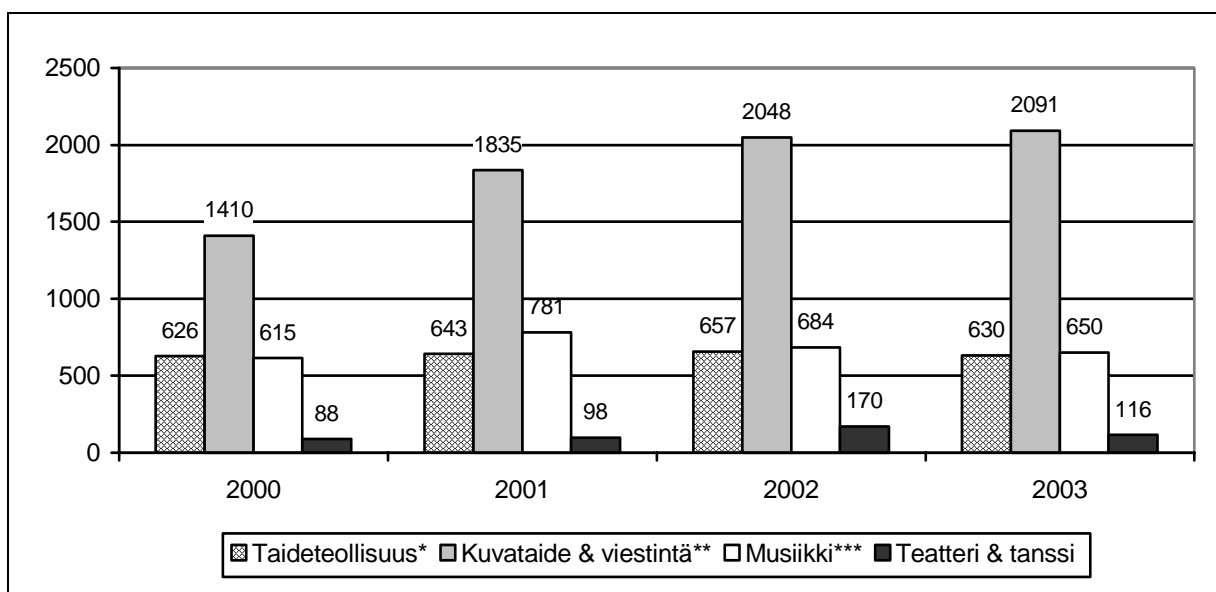
	2000	2001	2002	2003	Kasvu-% 2000 – 2003	Vuosikasvu % (ka)
Käsi- ja taideteollisuusala	2013	2009	2257	2127	6 %	2,1 %
Viestintä- ja kuvataideala	627	954	1167	1183	89 %	25,3 %
Musiikkiala	177	353	307	257	45 %	23,4 %
Teatteri- ja tanssiala	0	20	50	8	-60 %*	33,0 %
Kulttuuriala yhteensä	2817	3336	3781	3575	27 %	8,8 %
Kaikki alat	48 439	49 370	48 412	48 612	0,4 %	0,1 %

* Kasvu laskettu vuosien 2001 ja 2003 välillä.

Lähde: OPTI-tietokanta, <http://www.oph.fi/kehittaminen/koulutustoimikunnat/>

Kuviossa 1 on kuvattu yhteenvedona aloituspaikkojen kehitys taiteenaloittain ja samalla muokattu yllä mainittuja lukuja kuvaamaan enemmän nimenomaan taidealan koulutusta sikäli kuin se on ollut mahdollista. Myös kuviosta käy ilmi viestintä- ja kuvataidealan koulutuksen aloituspaikkojen suuri volyyymi.

Kuvio 1. Ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten aloituspaikkojen jakautuminen taiteenaloittain vuosina 2000 – 2003 (taideala – yhteenveto taulukoista 4 ja 5)

* Luvusta poistettu toisen asteen koulutus (artesaanit).

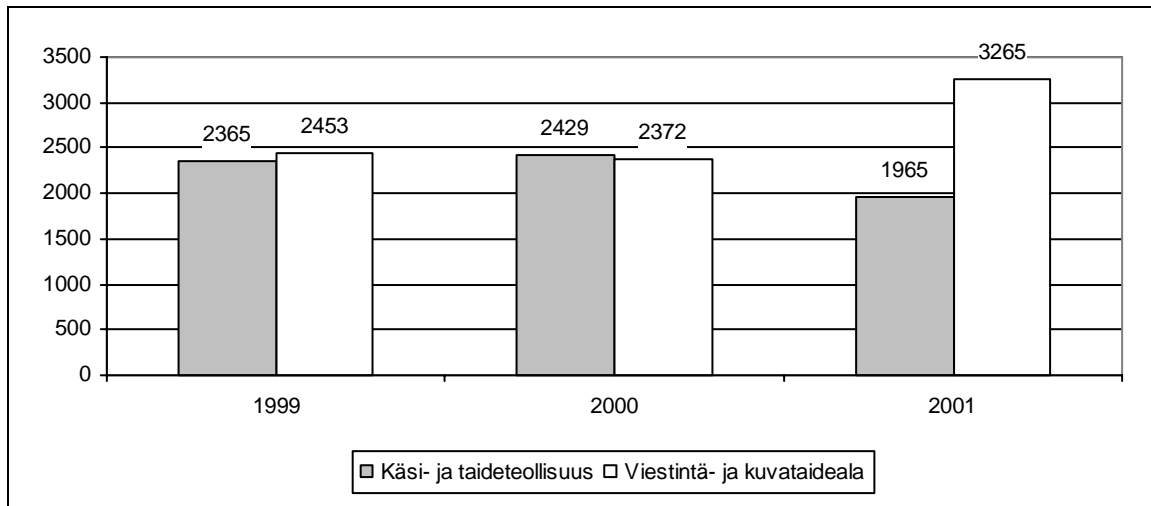
** Alat eivät ole eroteltavissa, mutta viestintä muodostaa suurimman osan aloituspaikoista.

*** Sisältää soitinhuollon ja musiikin teknologian.

3.3.2. Koulutukseen hakeneet

Taide- ja kulttuurialan koulutuksella on opiskeluvalintojaan tekevien keskuudessa suuri vetovoima. Tämä näkyy mm. siinä, että uudet oppilaitokset ja koulutusohjelmat täyttyvät nopeasti ja hakijamäärä on yleisesti ottaen kasvava. Kulttuurialan ammattikorkeakouluopintoihin ensisijaisesti hakeneiden määrä on kasvanut 26 % vuosien 1999 – 2001 välillä. Koko ammattikorkeakouluasteen hakijamäärä oli kyseisinä vuosina kasvanut 4 %, eikä millään muulla alalla ollut yhtä suurta kasvua kuin kulttuurialalla. Toisella asteella kulttuurialan koulutukseen hakeneiden määrä oli kasvanut ko. vuosina 9 % kun koulutusasteelle hakeneiden määrä oli kokonaisuudessaan vähentynyt -7 %. Toisella asteella kulttuuriakin vetovoimaisempi koulutusala oli vapaa-aika ja liikunta-ala, jonne hakijoiden määrä kasvoi peräti 88 % eli lähes kaksinkertaistui. Kulttuurialalle hakeneiden määrää tarkasteltaessa voi päätellä, että houkutus koulutuksen laajentamiselle on suuri, sillä tällä koulutusalaalla kasvava opiskelijamäärä näyttäisi olevan taattu, mikä on oppilaitosten rahoituksen kannalta keskeinen tekijä. Koulutusohjelmien perustaminen pohjautuu kuitenkin opetusministeriön päätöksiin, joten aivan vapaasti esimerkiksi uusia koulutusohjelmia ei voida perustaa.

Kuvio 2. Toisen asteen kulttuurialan koulutukseen ensisijaisesti hakeneet/yhteishaku* 1999 – 2001

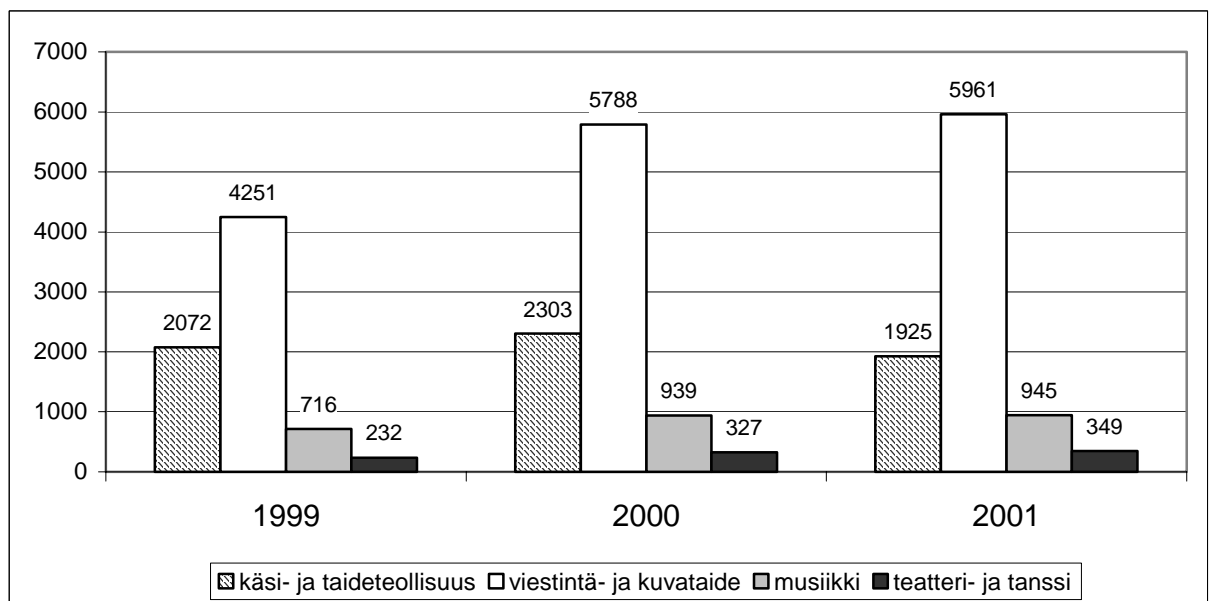

* Musiikkiala ja teatteri- ja tanssiala eivät kuulu yhteishakuun.

Lähde: <http://www.oph.fi/koulutusoppaat/yhtaulu3.html>

Toisen asteen koulutukseen käsi- ja taideteollisuusosalalle (artesaani) ensisijaisesti hakeneiden määrä on kyseisten vuosien aikana lievästi laskenut (-17 %). Sen sijaan viestintä- ja kuvataidealan suosio on kasvamassa (+ 33 %). Suurin osa kasvusta sijoittunee viestintäalalle.

Kuvio 3. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan koulutukseen ensisijaisesti hakeneet/yhteishaku 1999 – 2001

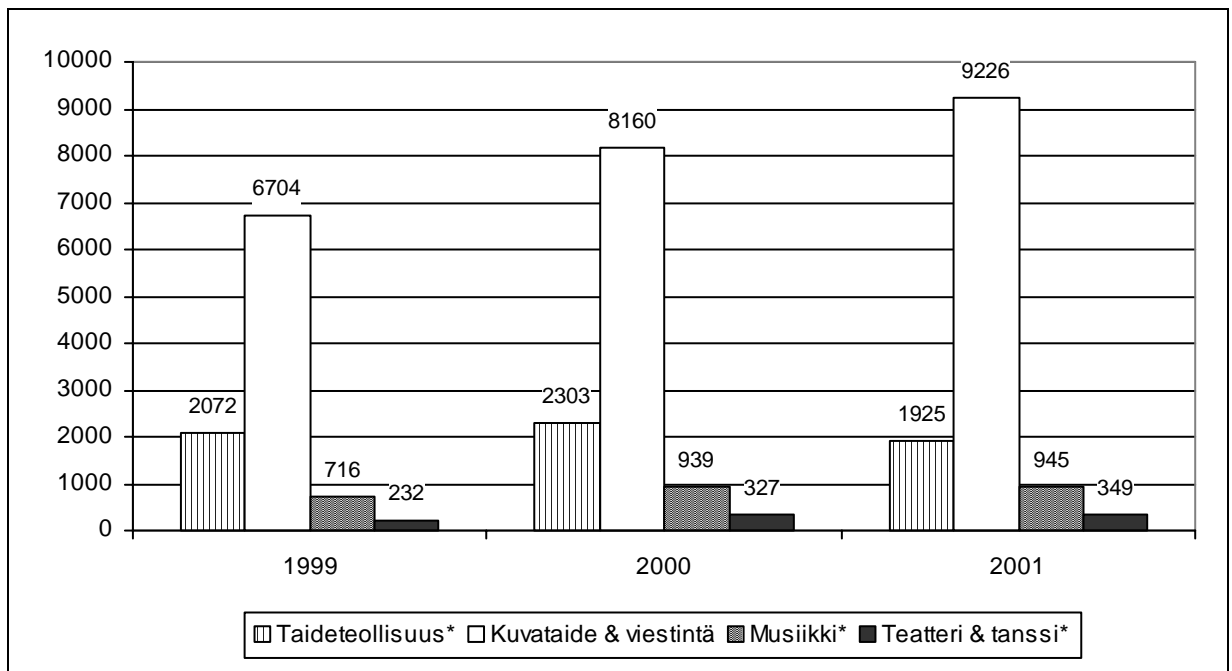
Lähde: <http://www.oph.fi/koulutusoppaat/yhtaulu2.html>

Ammattikorkeakouluissa hakijoiden määrän kasvu on ollut suurinta teatteri- ja tanssialalla (50 %), joka on kuitenkin ammattikorkeakoulujen taidealoista volyymiltaan pienin. Myös viestintä- ja kuvataidealalla kasvu oli vuosien 1999 – 2001 välillä varsin suurta (40 %) ja ala on muutenkin suurin kulttuurialoista. Suurin osa tämän nimikkeen alle sijoittuvasta koulutuksesta on av-viestinnän koulutusta.

Kulttuurialalle hakeneiden osuus on ollut toisella asteella 5 – 6 % ja ammattikorkeakouluissa 11 – 14 % kaikista hakijoista.

Alla olevassa kuviossa (4) esitetään edellisten kuvioiden tiedoista koottu yhteenve-to taidealan koulutukseen hakeneista. Hakijoiden määrä on taideteollisuutta lukuun ottamatta kaikilla taidealoilla kasvava. Nopeinta kasvu on ollut kuvataiteen ja viestinnän alalla, erityisesti viestinnän puolella.

Kuvio 4. Toisen asteen ja ammattikorkeakoulu –asteen taidealan koulutukseen hakeneet taiteenaloittain vuosina 1999 – 2000* (yhteenve-to kuvioista 2 ja 3)

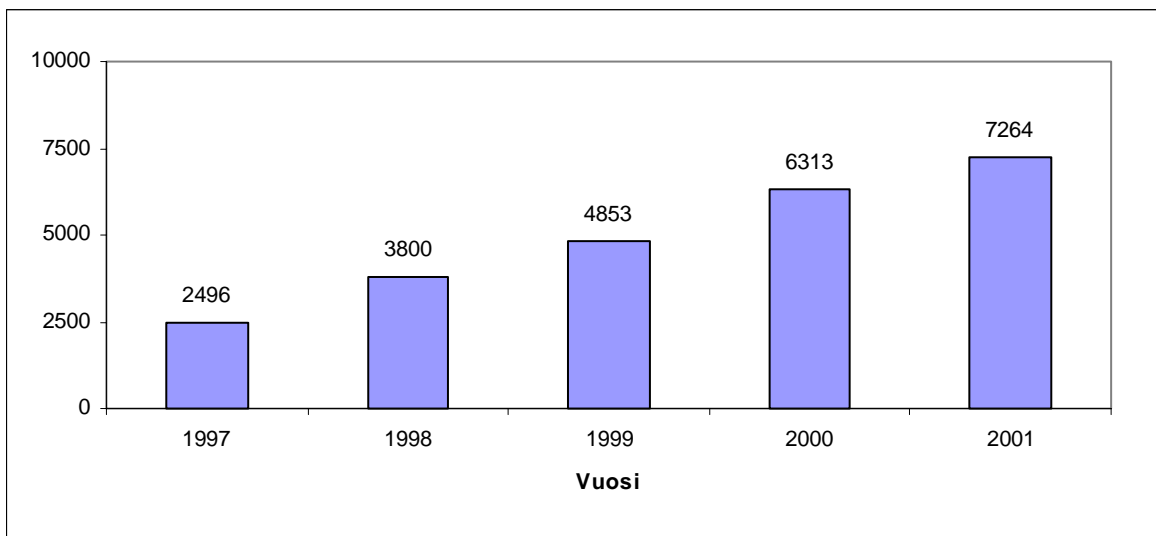

* Toisen asteen osalta puuttuvat artesaanit (kuuluu määrittelyn ulkopuolelle), musiikki- sekä teatteri- ja tanssiala (eivät sisälly yhteishakuun).

3.3.3. Opiskelijamäärät

Tässä luvussa pyritään hahmottamaan käytössä olevien tilastojen avulla kulttuuri- ja taidealan opiskelijamääriä ja niiden kehitystä toisella ja ammattikorkeakoulu -asteella. Tilastojen osalta on syytä muistuttaa, että niitä koskevat aiemmin mainitut ongelmat, eikä aivan yksiselitteisiä tietoja pystytä esittämään. Luvuista käy kuitenkin ilmi suuruusluokka ja kehityksen suunta. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan koulutusohjelmissa opiskelijamäärien kasvu on ollut voimakasta. Opiskelijoiden määrä on lähes kolminkertaistunut vuosien 1997 ja 2001 välillä, kun ammattikorkeakoulujen kaikkien alojen opiskelijamäärä on vastaavana aikana kaksinkertaistunut²⁶. Sen sijaan toisen asteen kulttuurialan opiskelijoiden määrä on lievästi laskenut kolmen viimeisen vuoden aikana (kuvio 7). Ammattikorkeakoulujen kohdalla suuri kasvu johtuu mm. siitä, että järjestelmä on ollut rakentumisvaiheessa ja laajentunut erityisesti tarkasteluvuosien aikana.

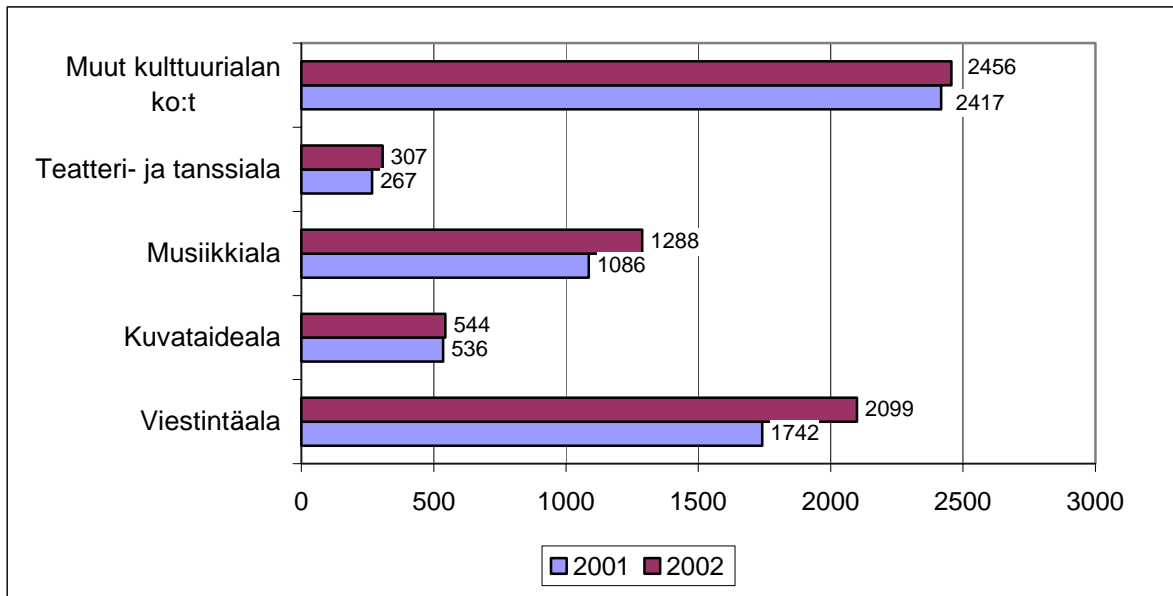
Kuvio 5. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan opiskelijamäärät 1997 – 2001

Lähde:OPM/AMKOTA

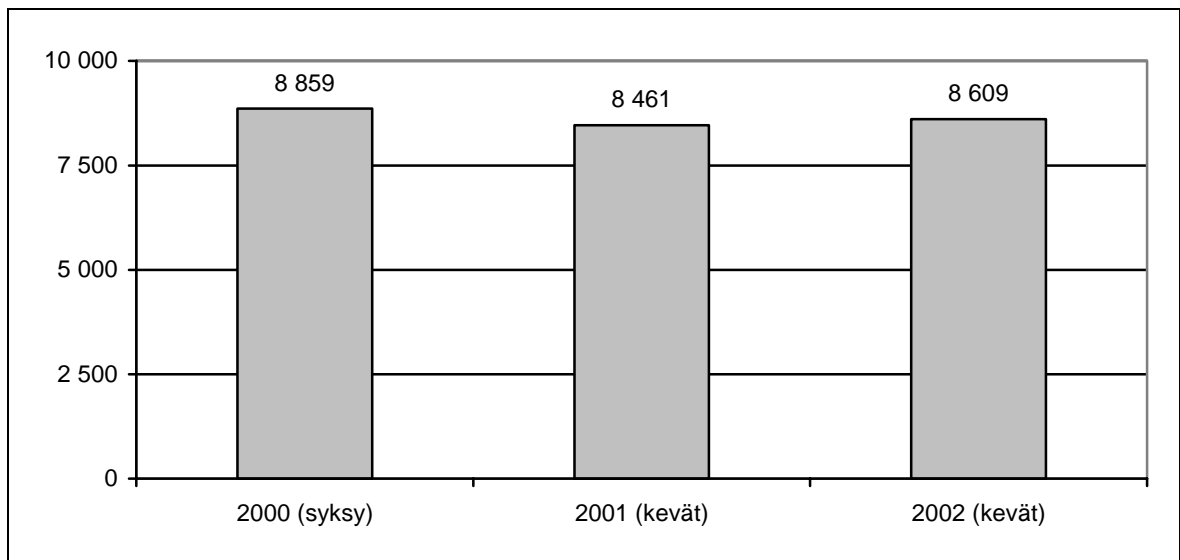
²⁶ Ammattikorkeakouluissa oli opiskelijoita yhteensä vuonna 1997 vajaat 50 000 ja vuonna 2001 runsaat 100 000. OPM/AMKOTA -tietokanta.

Kuvio 6. Kulttuuri ja taidealan AMK -opiskelijoiden määrä 2001 – 2002 koulutusaloittain

Lähde: OPH/Opetustoimen perustietosovellus raportti p04lomkuva.

Kuvio 7. Toisen asteen opiskelijat kulttuurialan koulutuksessa* vuosina 2000 – 2002

* Opintoalat eivät ole eroteltavissa. Lähde: Opetustoimen perustietosovellus, raportti PO2KA8YS.

Huolimatta kulttuuri- ja taidealan opiskelijamäärien kasvusta muodostavat tämän alan opiskelijat edelleen melko pienen osan ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kokonaisopiskelijamäärästä. Vuonna 2002 kulttuurialalla opiskelevien määrä oli alle kymmenesosa näiden koulutusasteiden opiskelijamäärästä (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. Kulttuurialan opiskelijoiden osuus ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opiskelijoista vuonna 2002 (syksy)

	<i>Opiskelijoita yhteensä</i>	<i>Kulttuurialalla</i>	<i>Osuus %</i>
Toinen aste	131 659	9 540	7,2 %
AMK	103 747	7 556	7,3 %

Lähde: Opetustoimen perustietosovellus raportti PO2KA8YS, PO4KA8YL.

Kaiken kaikkiaan vuonna 2002 kulttuurialan ammatillisia opintoja suoritti noin 20 000 henkilöä, kun myös taideyliopistot lasketaan mukaan. Tarkemmin rajatulla taidealalla opiskelijoita oli hieman vähemmän, arviolta noin 10 000 – 15 000.

3.3.4. Tutkinnot

Ammattikorkeakouluissa suoritettujen kulttuurialan tutkintojen määrä on kasvanut vuosien 1997 – 2000 välillä yli kaksinkertaiseksi (taulukko 6). Tosin kasvu on ollut melko suurta kaikilla ammattikorkeakoulualoilla (116 %). Kulttuurin ja taiteen lisäksi tutkimäärien suuri kasvu on tapahtunut sosiaali- ja terveysalalla. Taidealoista suhteellisesti suurinta kasvu on ollut kuvataiteilijan ja medianomin tutkintoon johtavissa koulutusohjelmissä, vaikkakin määrällisesti suurin ryhmä ovat artenomien tutkinnon suorittaneet. Suuri prosentuaalinen kasvu ammattikorkeakoulupuolella saattaa johtua tilanteen "nollautumisesta" uuden koulutusjärjestelmän alkaessa.

Taide- ja kulttuurialan tutkintojen määrän kasvu on ollut ammattikorkeakouluissa huomattavasti nopeampaa kuin toisella asteella (taulukko 7). Monissa tapauksissa koulutus on alkanut vasta vuosina 2000 tai 2001, joten tutkinnon suorittaneiden määrä tulee kasvamaan lähivuosina, kun uusissa koulutusohjelmissä opiskelleet valmistuvat.

Taulukko 6. Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnot 1997 – 2000

Tutkinto	1997	1998	1999	2000	yht.	Kasvu % 1997 – 2000	Vuosikasvu % (ka)
Artenomi AMK	158	265	334	355	1112	125 %	33 %
Konservaattori AMK	14	14	5	40	73	186 %	212 %
Kuvataiteilija AMK	25	25	37	97	184	288 %	70 %
Medianomi AMK	34	4	6	125	169	268 %	648 %
Muotoilija AMK	62	2	6	14	84	- 77 %	79 %
Musiikkipedagogi AMK	0	0	3	15	18	-	250 %
Muu Taidealan AMK*	0	0	12	14	26	-	58 %
Muu Teatteri-Tanssialan AMK	0	0	0	1	1	-	-
Tanssinopettaja AMK	0	0	2	14	16	-	350 %
Teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK	0	0	2	7	9	-	175 %
Vestonomi	0	0	22	33	55	-	75 %
Yhteensä	293	310	429	715	1747	144 %	37 %

* Lähde: OPM/AMKOTA/Tilastokeskus 19.3.2002. Tilastoissa mukana myös aikuiskoulutus.

Taulukko 7. Kulttuurialan toisen asteen tutkinnot 1997 – 2000

	1997	1998	1999	2000	yht.	Kasvu % 97 – 00	Vuosikasvu % (ka)
Käsi- ja taideteollisuus*	1 082	1 094	1 121	1 135	4 432	5 %	1,6 %
Viestintä- ja kuvataide	12	105	160	180	457	1400 %	280,0 %
Musiikkiala	52	34	53	52	191	0 %	6,5 %
Teatteri- ja tanssiala	7	0	8	2	17	- 71 %	-25,0 %
Yhteensä	1 153	1 233	1 342	1 369	5 097	19 %	5,9 %

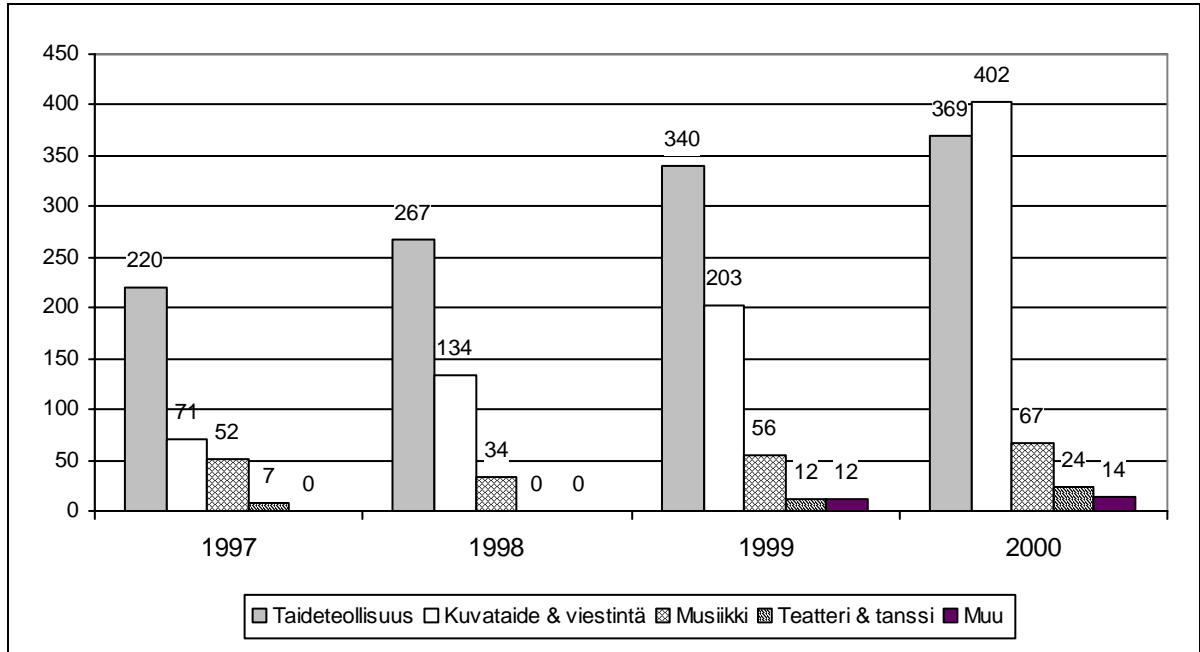
Lähde: www.oph.fi/koulutusoppaat/yhtaulu3.html 24.10.2002

* Sisältää artesaanit.

Eri kulttuurialojen ammattilaisia on siis ko. neljänä vuonna tullut työmarkkinoille noin 7 000 henkilöä. Ilman medianomeja ja media-assistentteja sekä käsi- ja taideteollisuuden artesaaneja luku on runsaat 2 000 ja jakautuu taiteenaloittain seuraavan kuvion (8) mukaisesti. Yhden vuoden (2000) aikana taidealalle valmistuneita on ollut 750, joista lähes puolet oli artenomeja. Mikäli taideyliopistot lasketaan mukaan, vuonna 2000 suo-

ritti jonkin taidealan ammatillisen tutkinnon runsaat 1 000 henkilöä, mikä on noin 6 % lisäys taiteilijakuntaan²⁷.

Kuvio 8. Vuosina 1997 – 2000 ammattikorkeakouluissa ja toisella asteella suoritettut taidealan tutkinnot taiteenaloittain (yhteenveto taulukoista 6 ja 7)

Lähde: OPM/AMKOTA. Uudelleenluokittelu: TKT.

* Kuvataide sisältää toisen asteen osalta myös viestinnän, sillä näitä aloja ei voi lähteen perusteella erotella.

** Teatteri- ja tanssialaa ei pysty toisen asteen koulutuksen osalta erottamaan.

*** Muu sisältää AMKOTAn ryhmän 'muu taidealan amk'.

3.4. Koulutuksen järjestäjät, omistuspohja ja rahoitus

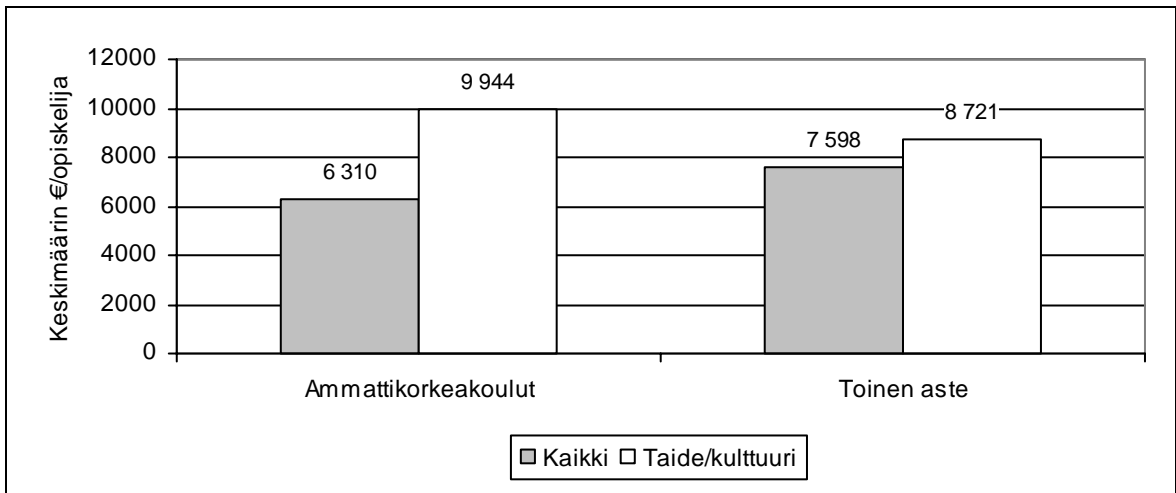
Toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on yhteensä 199, joista kulttuurialan koulutuksen järjestäjiä 76. Koulutuksen järjestäjistä suurin yksittäinen ryhmä ovat yksityiset (40 %), mutta kuntien (25 %) ja kuntayhtymien (35 %) osuus on lähes yhtä suuri. Edellä mainittujen lisäksi valtio ylläpitää kuutta ammatillista erityisoppilaitosta. Omistusmuoto ei vaikuta oppilaitoksen rahoitusperusteisiin. Valtionosuus kattaa 57 % oppilaitosten käyttökustannuksista ja keskeisin valtionosuuteen vaikuttava tekijä on oppilasmäärä.

²⁷ Taiteilijajärjestöjen jäsenmäärien perusteella ammattitaiteilijoiden määrä vuonna 2000 oli 16 600. Ks. Karhunen 2002.

Opetusministeriössä on parhaillaan käynnissä ammatillisen peruskoulutuksen tulosrahoituksen uudistus. Uudistuksella pyritään mm. kannustamaan koulutuksen järjestäjiä toimiin työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen edistämiseksi sekä koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseksi. Tulosrahoituksen mittarit lasketaan Tilastokeskuksen ja Opetushallituksen tilastoaineiston pohjalta. Tuloksellisuusrahoitus jakautuu tulosrahoitukseen ja laatupalkintoon. Tuloksellisuusindikaattorit julkistettiin ja tulosrahoitus jaettiin ensimmäisen kerran kuluvana syksynä. Tuloksellisuuteen perustuvaa rahoitusta myönnettiin yhteensä 2,5 milj. €

Alla olevassa kuviossa on esitetty toisen asteen ja ammattikorkeakouluasteen koulutuksen kustannukset oppilasta kohden koko koulutusasteen osalta sekä kulttuuri- ja taidealan osalta. Koulutuksen kustannukset oppilasta kohti ovat kulttuurialalla korkeammat kuin koko koulutusasteella keskimäärin. Tämä johtuu mm. pienistä opiskelijamääristä suhteessa koulutuksen järjestämisen edellyttämiin resursseihin.

Kuvio 9. Taide- ja kulttuurialan koulutuksen kustannukset koulutusasteittain €keskimäärin/oppilas vuonna 2001

Lähde: Opetustoimen kustannussovellus 2001 raportti KO426AOL, KO2B6VA.

Koulutuksen rahoituksesta kokonaisuudessaan on olemassa vähän sellaisia yleisesityksiä, joista kävisi ilmi koulutukseen sijoitettu määräraha sekä sen jakautuminen eri koulutusaloille. Rahoitustilastot ja -tietokannat on luotu pääasiassa valtiosuusjärjestelmän laskemista varten ja ne painottuvat yksikköhintoihin ja muihin valtiosuuden laskentaa helpottaviin mittareihin. Taidepoliittisesta näkökulmasta olisi kuitenkin kiinnostavaa, mikä on yhteiskunnan panostus taidealan koulutukseen ja missä suhteessa se on muuhun taiteen tukeen. Koulutuksen rahoitukseen on syytä paneutua perusteellisemmin tutkimushankkeen seuraavassa vaiheessa.

3.5. Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen

Ammatillisesta koulutuksesta puhuttaessa yksi tärkeimmistä koulutuksen vaikuttavuuden mittareista on työllistyminen. Erityisesti taidealojen osalta on pitkään eri yhteyksissä esitetty huoli koulutuksen ja työllisyyden välisestä epätasapainosta. Esimerkiksi käsi- ja taideteollisuusalan koulutustoimikunnan katsauksessa todetaan, että koulutustarjonta ei ole tasapainossa suhteessa alalla olevien työpaikkojen määrään ja katsotaan ettei aloituspaikkojen lisäämiseen ole tarvetta²⁸.

Musiikkialan koulutustarvetyöryhmän selvityksen mukaan musiikkialan tutkinnon suorittaneen työvoiman työllisyys oli vuonna 2000 muihin aloihin verrattuna keskimääräistä parempi. Työryhmä kuitenkin arvioi, että koulutetun työvoiman työttömyys tulee lähivuosina kasvamaan. Työryhmä esitti myös musiikkialan ammatillisen koulutuksen määrän vähentämistä.²⁹

Myös elokuva-alan työntekijöiden järjestö SEVAK on ottanut kantaa media-alan koulutukseen toteamalla, että koulutusta on työmahdollisuuksiin nähden liikaa sekä esittämällä, että opetusministeriö rajoittaisi media-alan koulutusta³⁰. Media-alan koulutus on myös tässä raportissa esitettyjen tilastojen mukaan kulttuurin koulutusaloista suurimpia ja nopeimmin kasvavia. Myös alan työttömyysprosentti (taulukko 8) on teatteri- ja tanssialan jälkeen korkein, vaikkakaan mainitusta työttömyysasteesta ei voida päätellä kuinka suuri osuus on varsinaisesti viestintäalaa ja kuinka suuri osuus kuvataidealaa koskevaa.

Taulukko 8. Kulttuuri- ja taidealan tutkinnot ja työttömyys vuosina 1997 – 2000

Koulutusaste	Tutkintoja 1997 – 2000		Työttömiä		Työttömyysaste	
	Kulttuuri	Taide*	Kulttuuri	Taide	Kulttuuri	Taide
Taideyliopistot**	1513		102		7 %	
Ammattikorkeakoulut	1584	1449	204	195	13 %	13 %
Toinen aste	4679	604	802	81	17 %	13 %
YHTEENSÄ	7776	3576	1108	378	14 %	11 %

* Taideala = Artesaanit, vestonomit ja konservaattorit jätetty laskelmista pois.

**Ei sisällä jatkotutkintoja.

Lähde: Tilastokeskus sijoittumispalvelu 2002/OPM

²⁸ Koulutustoimikuntien katsaukset 2002.

http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/90Koulutustoimikuntien_katsaukset.pdf

²⁹ Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio 2002.

³⁰ Helsingin Sanomat 30.11.2002.

Taulukko 9. Taideyliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden (1997 – 2000) työllistyminen taiteenaloittain*

Taiteenala	Tutkintoja yhteensä	Työttömiä	Työttömyysaste**
Kuvataide ja viestintä	854	102	12 %
Teatteri ja tanssi	257	49	19 %
Taideteollisuus	1769	151	9 %
Musiikki	670	21	3 %
Muu taideala (AMK)	26	1	-
<i>YHTEENSÄ</i>	<i>3576</i>	<i>324</i>	<i>9 %</i>
<i>KOKO VÄESTÖN TYÖTTÖMYYSASTE 2000</i>			<i>9,8 %</i>

Kootti lähteestä: Tilastokeskus sijoittumispalvelu 2002/OPM

* Artesaanit, konservaattorit ja vestonomit jätetty pois.

** Tilanne vuoden 2000 lopussa.

4. Kysely taidealan oppilaitoksille – tulokset

Tässä esitettyjen tilastotietojen tueksi koottiin taide- ja kulttuurialan oppilaitoksilta tietoja erillisellä sähköpostikyselyllä. Kysely lähetettiin 86 oppilaitokselle³¹ ja vastausprosentti oli vajaat 60 %³².

Kyselyn tavoitteena oli saada tilastoja ja tietokantoja täydentävää aineistoa sekä selvittää taidealan koulutuksen volyymia mahdollista tulevaa kyselyä varten³³. Viimeksi mainittua tavoitetta ei täysin saavutettu johtuen siitä, että kaikki eivät vastanneet, tai että saadut tiedot eivät olleet täysin vertailukelpoisia. Kyselyn perusteella vahvistui kuitenkin käsitys siitä, että on tarpeen lähteä tarkastelemaan taidealan koulutusta yksityiskohtaisemmin ja erillisen tutkimushankkeen puitteissa, sillä saatavilla oleva tieto on tätä tarkoitusta varten hajanaista ja yhteismitatonta. Lisäksi kysely tuotti tietoa oppilaitosten omista selvityksistä ja tietokannoista sekä halukkuudesta yhteistyöhön tulevan kyselyn osalta.

³¹ Näillä oppilaitoksilla oli osoittaa kyseisen koulutusohjelman yhdyshenkilö, jolle kysely osoitettiin.

³² Yksi vastaus saatiin vielä joulukuun lopulla, mutta se ei ole mukana laskelmissa.

³³ Tavoitteena projektin jatkovaiheessa on tehdä kyseisiltä koulutusasteilta valmistuneille vastaavanlainen kysely kuin 1990-luvun puolivälissä tehtiin taidekorkeakouluista valmistuneille. Ks. esim. Karttunen 1994, Karhunen 1998.

Kyselyn tuloksia:

- Vastaaajia oli kaikkiaan 50/ 86 = 58 %. Lisäksi muutama vastaaja ilmoitti, ettei oppilaitoksessa kouluteta taidealan ammattilaisia. Kyseessä olivat toisen asteen käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset.
- Ammattikorkeakouluja oli 16 ja toisen asteen oppilaitoksia 34.
- Kyselyn – kuten muunkin tässä esitetyn tilastoaineiston – perusteella taidealan koulutuksen määrällisesti suurimpia aloja ovat taideteollisuus ja av-viestintä (ks. taulukko 10.). Kaikki vastaajat eivät antaneet tietoa opiskelijamäärästä kaikilta vuosilta ja osa tiedoista koski vain oppilaitoksen kokonaisopiskelijamäärää ilman aloittaista erittelyä.
- Tuloja ja menoja koskeviin kysymyksiin ei saatu sellaisia vastauksia, joita voitaisiin yhteismitallisesti käsitellä.

Taulukko 10. Vastanneet oppilaitokset taiteenaloittain*

Ala	Ammattikorkeakoulu	Toinen aste	Yhteensä
Esittävä taide (teatteri)	2	0	2
Tanssi	1	3	4
Kuvataide	4	7	11
Musiikki	6	7	13
Av-viestintä	8	15	23
Taideteollisuus	10	16	26

* luku sisältää päällekkäisyyksiä, sillä osa on monialaisia oppilaitoksia.

Taulukko 11. Vastanneiden oppilaitosten opiskelijamäärät ja tutkinnot taiteenaloittain 2000 – 2002

Ala	2000		2001		2002	
	Opisk.	Tutk.	Opisk.	Tutk.	Opisk.	Tutk.
Tanssi	105	5	99	24	117	24
Esittävä taide	63	0	83	6	125	10
Kuvataide	220	49	278	46	413	53
Musiikki	983	54	1234	44	1234	74
Av-viestintä	1116	97	1319	154	1868	167
Taideteollisuus	1579	315	1649	315	2811	367
YHTEENSÄ	4066	520	4662	589	6568	695

Vastaajien joukossa oli 15 oppilaitosta (7 ammattikorkeakoulua), joissa suunnitellaan uusia suuntautumisvaihtoehtoja/ammattialoja. Useimmat näistä alkavat vuonna 2003. Eniten uutta koulutusta on tulossa käsi- ja taideteollisuuden alalle³⁴. Vastauksissa mainitut uudet suuntautumisvaihtoehdot/ammattialat olivat:

- Animaatio (kuva- ja mediataide)
- Graafinen muotoilu
- Koru- ja kuvataide
- Teollisen muotoilijan assistenttikoulutus
- Puumuotoilu
- Sisustuspuuseppä

- Kilpatanssi ja seuratanssi

- Musiikinteknologia

- Teatteri- ja esitystekniikka
- Teatteritekniikka

Noin puolet vastanneista oppilaitoksista ilmoitti, että heillä on koottuna sijoittumis- ja työllistymistietoja valmistuneista. Kaikki eivät kuitenkaan kokoa tietoa säännöllisesti.

Samoin runsaalla puolella (26 oppilaitosta) vastaajista on rekisteri tutkinnon suorittaneista. Useimmilla tämä koskee valmistumisajankohtaa, eivätkä kaikki päivitä tietoja. Rekisteritietojen luovuttamiseen tutkimuskäyttöön oli valmiutta noin kolmanneksella vastaajista ja muut epäröivät lähinnä tietosuojakysymysten vuoksi³⁵.

5. Lopuksi

5.1. Paljonko on paljon?

Tämän esiselvityksen perusteella voidaan kiistatta todeta, että taide- ja kulttuurialan koulutuksen määrä on kasvanut. Suurin kasvu ei kuitenkaan ehkä ole ollut suoranaisesti taidealalla, vaan viestinnän koulutuksessa. Tosin myös kuvataiteen alalla varsinkin ammattikorkeakoulu-asteella näyttäisivät koulutettavien määrät kasvaneen. Voidaanko

³⁴ Toisen asteen koulutuksen osalta koulutusohjelmat ovat vakiintuneet opetusministeriön rakennepäätöksessä, eikä niitä voida enää perustaa lisää.

³⁵ Tietosuojavaltuutetun kannanoton mukaan rekisteritietojen käyttö ei muodosta tietosuojaongelmaa kun tietoja käytetään tutkimustarkoituksiin ja niiden kerääjänä on viranomainen, jonka tehtäviin ko. tutkimuksen tekeminen voidaan katsoa. Kyselyn lähettämisen yhteydessä rekisteröityjä tulee informoida henkilötietolain 24 §:n edellyttämällä tavalla. Tietosuojavaltuutetun kirje tekijöille 12.11.2002.

siis puhua ylikoulutuksesta? Jos kuvataiteilijoita valmistuu tällä hetkellä vuosittain noin 100 – 200 kuten tässä esitetystä voidaan päätellä, niin onko tällainen määrä liikaa? Tai jos tanssin alalla vuosittain valmistuvien määrä lasketaan kymmenissä pikemminkin kuin sadoissa, voidaanko silloin puhua ylikoulutuksesta? On tosin huomattava, että valmistuneiden määrä tulee kasvamaan tulevaisuudessa, jolloin vastikään aloittaneissa koulutusohjelmissa opiskelevat valmistuvat.

Monilla taiteenaloilla työllistymistä ja työllisyysnäkyviä on vaikea mitata, sillä varsinaisia työmarkkinoita ei ole (vapaat taiteilijat) tai ne koostuvat freelancer -työstä, joka on hyvin suhdanneherkkää. Toisaalta ei myöskään aina tiedetä, tulevatko taidealan koulutuksen saaneet työskentelemään taidealalla. Ylikoulutuksen määrittäminen näillä aloilla ei siis ole helppo tehtävä, etenkin kun määrälliset mittarit ovat – kuten tästä esiselvityksestä voidaan päätellä – enemmän kuin tulkinnanvaraisia yksittäisiä taiteenaloja tarkasteltaessa.

Toisaalta voidaan myös hyvällä syyllä kysyä, mihin uusien oppilaitosten, koulutusohjelmien tai aloituspaikkojen lisääminen perustuu ellei juuri työvoiman tarpeeseen? Varsinkin ammattikorkeakoulujen osalta työllistyminen on yksi keskeisistä tuloksellisuuden mittareista ja käytettävissä olevien tilastojen mukaan työllisyys on taide- ja kulttuurialoilla melko tyydyttävää. Tilastointiin liittyy kuitenkin aiemmin mainittuja määrittelyongelmia.

Viime aikoina ilmestyneissä selvityksissä³⁶ on esitetty koulutuksen supistamista tietyillä taiteenaloilla tai ainakin tiettyjen taiteenalojen koulutuksen määrällisen kasvun pysäyttämistä. Sen sijaan ehdotus hallituksen taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi ei lähde ehdottamaan koulutuksen vähentämistä sinänsä, vaikkakin suosittaa, että työllisyysnäkökulma otettaisiin huomioon koulutettavien määriä ratkaistaessa. Kyseisessä ohjelmaluonnoksessa esitetään myös taiteen koulutuksen kokonaisarvion käynnistämistä vuonna 2003³⁷.

5.2. Jatkoselvityksen tarpeet ja toteutus

Projektia käynnistettäessä todettiin, että jatkoselvityksen tarve määräytyy sen mukaan, kuinka pitkälle olemassa olevasta aineistoista on löydettävissä vastaus hankkeen keskeisiin kysymyksiin. Esiselvityksen perusteella lisätietoa tarvitaan, sillä käytössä oleva

³⁶ Mm. musiikkialan koulutustyöryhmän muistiossa sekä eri alojen koulutustoimikuntien katsauksissa.

³⁷ Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi 2002.

aineisto ei anna riittävää tietoa nimenomaan **taidealojen** koulutusmääristä tai valmistuneiden työllistymisestä.

Tutkimushanke jatkuu kevään 2003 aikana siten, että käynnistetään kyseisiltä koulutusasteilta valmistuneiden (tutkinnon suorittaneiden) työmarkkinatilannetta kartoittava kysely rajatulle joukolle. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa selvitetään kuvataidealan toisen asteen ja ammattikorkeakoulu-asteen koulutuksen saaneiden työllisyystilanne. Ennen kyselyn käynnistämistä käydään läpi mukaan tulevat oppilaitokset ja niistä mahdollisesti saatavat osoitetiedot. Toisena vaihtoehtona tutkimusjoukon tavoittamiseksi hyödynnetään ostopalveluna Tilastokeskuksen tutkintorekisteriä.

Lähteet

Tietokannat

AMKOTA –tietokanta/ Opetusministeriö

Opetustoimen rahoitusjärjestelmä ja käyttökustannukset/raportit/Opetushallitus

OPTI –tietokanta/ Opetushallitus

Muut lähteet

Ahola, S. –Honkanen, V. 2002. Kulttuurialan koulutus ja kulttuurin uudet urat. Tutkimussuunnitelma osoitteessa: <http://www.utu.fi/ruse/projektit/kult.html>

Ammattikorkeakoulujen rahoitustyöryhmän muistio 2002. Opetusministeriön työryhmien muistioita 4/2002. Opetusministeriö. Helsinki.

Ammattikorkeakoulujen valintaopas 2002. Opetushallitus. Helsinki.

Ammattikorkeakoululaki -työryhmän muistio 2002. Opetusministeriön työryhmien muistioita 19/ 2002. Opetusministeriö. Helsinki.

Hollo, M. et al. 2001. Käsi- ja taideteollisuusalan koulutuksen arviointi. Opetushallitus. Arviointi 6/2001.

Karhunen, P. 1994. Teatterikoulutus ja työmarkkinat. Tilastotietoa taiteesta n:o 9. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1994.

Karhunen, P 1996. Kuvataiteen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Suomen Taideakatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja tyytyväisyydestä koulutukseen. Tilastotietoa taiteesta n:o 16. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996.

Karhunen, P. 1998. Musiikkialan korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Sibelius-Akatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja koulutustyytyväisyydestä. Tilastotietoa taiteesta n:o 18. Taiteen keskustoimikunta, Sibelius Akatemia. Helsinki 1998.

Karhunen, P. 2002. Tilastotiedote 1/2002 Tilastotietoa taiteilijoiden määrästä - Statistics on the number of Finnish artists. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 2002. www.taiteenkeskustoimikunta.fi .

Karttunen, S. 1994. Taideteollinen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Tilastotietoa taiteesta n:o 10. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1994.

Katsaus käsi- ja taideteollisuusosalta valmistuneiden työllisyystilanteeseen ja koulutuksen kehittämistarpeisiin. Käsi- ja taideteollisuusalan koulutustoimikunta
15.10.2001.

Keuyen musiikin koulutustarveselvitys, tutkimussuunnitelma 2002.

<http://www.chydenius.fi/tutkimus/keuyenmusiikin.html>

Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2001. Tilastokeskus. Helsinki.

Koulutusopas peruskoulun jälkeiseen koulutukseen 2002. Opetushallitus. Helsinki.

Koulutustoimikuntien katsaukset 2002. http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/90Koulutus-toimi-kuntien_katsaukset.pdf

Lehtonen, R. 1999. Tähtäimessä tulevaisuus. Tutkimus suomalaisista ammattikorkeakouluopiskelijoista. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus, rs 16/1999. Helsinki.

Lempinen, P. – Tiilikainen, A. 2001. Opiskelijatutkimus 2000. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus, rs 21/2001. Helsinki.

Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio 2002. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:38. Opetusministeriö. Helsinki.

Oppilaitostilastot 2001. Tilastokeskus. Helsinki.

Salminen, H. 2001. Suomalainen ammattikorkeakoulu-uudistus opetushallinnon prosessina: koulutussuunnittelu valtion keskushallinnon näkökulmasta. Opetusministeriön koulutus- ja tiedepoliittisen osaston julkaisuja 81 /2001. Opetusministeriö. Helsinki.

Suomalaisen ammattikasvatuksen historia 2000. Opetus- kasvatus- ja koulutusalojen säätiö (OKKA). Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Saarijärvi.

Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Helsinki: Opetusministeriö, 2002. <http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/-TAO.pdf>

Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (TAISTO II) muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2000:22. Opetusministeriö. Helsinki. <http://www.minedu.fi/julkaisut/taisto2.html>.

LIITTEET

1. Sähköpostikysely

Hyvä vastaanottaja

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä on kuluvana vuonna käynnistynyt taidealan koulutusta käsittelevä tutkimushanke. Hankkeen tarkoituksena on ensimmäisessä vaiheessa koota olemassa olevaa (tilastollista) tietoa taidealan koulutuksesta ja toisessa vaiheessa mahdollisesti käynnistää kysely alan tutkinnon suorittaneille (ks. lähemmin:

<http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/tutkimus/ammattillinenkoulutus.html>)

Tutkimuksen esiselvitysvaiheessa olemme koonneet koulutuksen määrää, taloutta jne. koskevia tietoja koulutusalan tilastoista. Vaikka alan tilastointi ja tietokantojen ylläpito on nykyisin kiitettävän laajaa, se ei kuitenkaan palvele täysin sitä tiedontarvetta, joka taidealan koulutukseen kohdistuu. Keskeinen ongelma on tilastojen ja muiden tietojen yleisyys, mikä aiheuttaa sen että eri *taiteenalojen* koulutusta koskevat tiedot jäävät puutteelliseksi. Tästä syystä lähestymme oppilaitoksia oheisella pienimuotoisella kyselyllä, jonka toivomme täydentävän tietojamme. Toivomme, että kyselyyn vastaaminen olisi mahdollista viikon kuluessa (24.10. mennessä) ja pahoittelemme asiasta mahdollisesti aiheutuva vaivaa. Antamanne tiedot ovat kuitenkin käynnissä olevan tutkimushankkeen kannalta ensiarvoisen tärkeitä.

Etukäteen kiittäen

Taiteen keskustoimikunta / tutkimusyksikkö

Paula Karhunen
Vs. erikoistutkija
Puh. 09 – 1607 7202
Sähköposti: paula.karhunen@minedu.fi

Kysymyksiin vastaa myös: tutkimusapulainen Mikko Niininen, puh. 09 1607 7043,
mikko.niininen@minedu.fi

KYSELY OPPILAITOKSILLE

1. Koulutetaanko oppilaitoksessanne taidealan ammattilaisia? (*Taidealalla tarkoitetaan tässä (esimerkiksi) seuraavia aloja: elokuva, kuvataide, näyttämötaide, musiikki, taideteollisuus (ml. muotoilu ja graafinen suunnittelu), valokuva, av-viestintä.*)
Nimetkää kaikki koulutusohjelmat ja/tai suuntautumisvaihtoehdot sekä suoritettavan tutkinnon nimi.
2. Em. koulutusohjelmissa opiskelevien määrä (eriteltynä koulutusohjelman ja/tai suuntautumisvaihtoehdon mukaan) vuosina 2000, 2001 ja 2002. Vastaukseksi voitte liittää myös mahdolliset valmiit tilastot aiheesta.
3. Em. koulutusohjelmissa suoritettujen tutkintojen määrä (eriteltynä koulutusohjelman ja/tai suuntautumisvaihtoehdon mukaan) vuosina 2000, 2001 ja 2002.
4. Mitkä olivat koulutusohjelmanne tulot ja kulut vuonna 2001?
Voitte lähettää/liittää mukaan esim. toimintakertomuksen ko. vuodelta, mikäli siitä käy ilmi oppilaitoksen rahoitus.
5. Onko oppilaitoksessanne suunnitteilla uusia kulttuurialan koulutusohjelmia tai suuntautumisvaihtoehtoja?
6. Onko oppilaitoksenne koonnut tietoja tutkinnon suorittaneiden sijoittumisesta työelämään?
7. Mikäli em. tietoja on kerätty, onko niitä mahdollista saada meneillään olevan tutkimuksen käyttöön?
8. Onko oppilaitoksellanne rekisteri tutkinnon suorittaneista osoitetietoineen?
9. Mikäli tällainen rekisteri on, onko sen tietoja (nimi, osoite) mahdollisuus saada tulevaa kyselytutkimusta varten? Tietoja tultaisiin käyttämään vain tutkimustarkoituksiin.

2. Luettelo taidealan ammatillisesti suuntautunutta koulutusta antavista oppilaitoksista

NIMI	ASTE	KOULUTUSALAT (TAIDE)
Arcada yrkeshögskola	amk	av-viestintä
Diakonia	amk	av-viestintä
Espoon-Vantaan teknillinen amk	amk	muotoilu & av-viestintä
Etelä-Karjalan amk	amk	käsi- ja taideteollisuus & kuvataide
Hämeen amk/Wetterhof	amk	muotoilu
Jyväskylän amk	amk	av-viestintä & musiikki
Kemi-Tornion amk	amk	av-viestintä & kuvataide
Keski-Pohjanmaan amk	amk	esittävä taide
Kymenlaakson amk	amk	muotoilu & av-viestintä
Lahden amk	amk	muotoilu & av-viestintä & kuvataide & musiikki
Laurea-amk	amk	av-viestintä
Mikkelin amk	amk	käsi- ja taideteollisuus
Oulun seudun amk	amk	musiikki & tanssi & av-viestintä
Pirkanmaan amk	amk	musiikki & av-viestintä
Pohjois-Karjalan amk	amk	käsi- ja taideteollisuus & av-viestintä & kuvataide & muotoilu & musiikki
Pohjois-Savon amk	amk	käsi- ja taideteollisuus (muotoilu) & av-viestintä & tanssi & musiikki
Satakunnan amk	amk	av-viestintä & kuvataide
Seinäjoen amk	amk	käsi- ja taideteollisuus (muotoilu)
Stadia/Helsingin amk	amk	käsi- ja taideteollisuus & av-viestintä & esittävä taide & musiikki
Svenska yrkeshögskolan	amk	käsi- ja taideteollisuus (muotoilu) & av-viestintä (valokuvataide) & esittävä taide & musiikki & kuvataide
Tampereen amk	amk	av-viestintä & kuvataide (mediataide)
Turun amk	amk	käsi- ja taideteollisuus (muotoilu) & av-viestintä & esittävä taide (sirkus) & musiikki & kuvataide
Yrkeshögskolan Sydväst	amk	käsi- ja taideteollisuus (muotoilu)
Borgå hantverks- och konstindustriskola	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä & kuvallinen ilmaisu
Espoon tekniikan alan oppilaitos	toinen	av-viestintä
Etelä-Karjalan ammattiopisto	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & kuvataide
Forssan ammatti-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä
Haapaveden opisto	toinen	av-viestintä
Heinola-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä
Helsingin konservatorio	toinen	musiikki
Hyvinkään taidekoulu	toinen	kuvataide & valokuvataide & elokuvataide
Ikaalisten käsi- ja taideteoll. opl	toinen	käsi- ja taideteollisuus (ml. graafinen suunnittelu)
Ingmanin käsi- ja taideteoll. opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä & kuvataide
Joensuun Konservatorio	toinen	musiikki
Joensuun oppimiskeskus	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä & kuvataide
Jurvan käsi- ja taideteoll.opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä & kuvallinen ilmaisu
Jyväskylän teknillinen aopl	toinen	av-viestintä (graafinen suunnittelu, valokuvataide)
Järvenpään ammattiopisto	toinen	av-viestintä
Kainuun ammatti-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av-viestintä
Keski-Pohjanmaan Konservatorio	toinen	musiikki
Keski-Suomen käsi- ja taideteoll.opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & kuvallinen ilmaisu (valokuvataide)
Kotkan ammatillinen koulutuskeskus	toinen	musiikki
Koulutuskeskus Salpaus	toinen	av-viestintä & sirkus

Kuopion konservatorio	toinen	musiikki
Loimaan Ammatti-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä
Lybeckerin käsi- ja taideteoll.opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä & kuvallinen ilmaisu/ graafinen suunnittelu
Länsi-Lapin ammatti-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä & kuvataide & musiikki
Merikosken ammatillinenkk	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä
Orimattila-instituutti	toinen	musiikki
Otavan opisto	toinen	av- viestintä
Oulun Konservatorio	toinen	musiikki & tanssi
Oulun kulttuurin ja tekniikan opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä
Outokummun oppimiskeskus	toinen	av- viestintä & kuvataide & tanssi & teatteri
Palmgren-konservatorio	toinen	musiikki
Piippolan käsi- ja taideteoll.opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä (uusmedia)
Pirkanmaan taitokeskus	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä & kuvallinen ilmaisu/ valokuvataide
Pohjois-Pohjanmaan aol	toinen	av- viestintä
Pop & Jazz Konservatorio	toinen	musiikki
Päijät-Hämeen konservatorio	toinen	musiikki
Riihimäen ammattioppilaitos	toinen	av- viestintä
Satakunnan käsi- ja taideteoll. opl	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä & kuvallinen ilmaisu
Suomalainen Konservatorio	toinen	musiikki
Suomen Kansallisoopperan balettiopl	toinen	tanssi
Suupohjan ammatti-instituutti	toinen	av- viestintä
Svenska yrkesinstitut	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä & musiikki
Tampereen ammattiopisto	toinen	av- viestintä
Tampereen Konservatorio	toinen	musiikki & tanssi
Turun Konservatorio	toinen	musiikki & tanssi
Tuusulanjärven ammattiopisto	toinen	av- viestintä & kuvataide & graafinen suunnittelu
Vaasan ammattiopisto	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä
Vantaan ammatillinen koulutuskeskus	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & kuvallinen ilmaisu
Varkauden ammatti-instituutti	toinen	(käsi- ja taideteollisuus) & av- viestintä
Ylivieskan tekniikan ja sosiaalialan opl	toinen	av- viestintä
Yrkesinstitut Prakticum	toinen	av- viestintä

3. Luettelo taidealan ammatilliseen koulutukseen valmentavista kansanopistoista

Etelä-Pohjanmaan opisto
Evangeliska folkhögskolan i Österbotten
Fria kristliga folkhögskolan
Hankoniemen kristillinen opisto
Helsingin evankelinen opisto
Helsingin kristillinen opisto
Jaakkiman kristillinen opisto
Jamilahden kansanopisto
Joutsenon opisto
Kankaanpään opisto
Kanneljärven opisto
Kansanlähetysoopisto
Kauhajoen evankelinen opisto
Kronoby folkhögskola
Kuusamon kansanopisto
Kymenlaakson opisto
Lahden kansanopisto
Lapuan kristillinen opisto
Lieksan kristillinen opisto
Limingan kansanopisto
Lärkulla stiftelsens folkakademi
Muurlan evankelinen opisto
Oriveden opisto
Otavan opisto
Paasikivi-opisto
Pekka Halosen akatemia
Perheniemen evankelinen opisto
Pohjois-Karjalan opisto
Pohjois-Savon opisto
Portaanpään kristillinen opisto
Rovala-opisto
Räisälän kansanopisto
Savonlinnan kristillinen opisto
Sisälähetys-seuran opisto
Svenska folkakademin
Svenska Österbottens folkakademi
Turun kristillinen opisto
Varsinais-suomen kansanopisto
Voionmaan opisto
Västra Nylands folkhögskola
Ålands folkhögskola